

KUN MATALAKIN KYNNYS ON LIIAN KORKEA

Nuorten aikuisten syrjäytymisen ehkäisystä Kotkassa

Suvi Kervinen ja Johanna Kyheröinen

Opinnäytetyö, kevät 2012

Diakonia-ammattikorkeakoulu,

Diak Etelä, Järvenpää

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihto-

toehto /Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön

suuntautumisvaihtoeto

Sosionomi (AMK) +

diakonin virkakelpoisuus / kirkon nuorisot-

työnohjaajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Kervinen, Suvi & Kyheröinen, Johanna. Kun matalakin kynnyks on liian korkea. Nuorten aikuisten syrjäytymisen ehkäisystä Kotkassa. Järvenpää, kevät 2012, 68 s., 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak, Etelä, Järvenpää. Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) / Sosiaalialan koulutusohjelma, Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyöntekijän virkakelpoisuus.

Työn tavoitteena oli kartoittaa nuorten aikuisten syrjäytymiseen johtavia syitä ja pohtia keinoja syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseen ja tukitoimien kehittämiseen Kotkan alueella. Lisäksi pohdimme hanketyön vaikuttavuutta nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn. Otimme tarkasteltavaksi yhden Kotkalaisen hankkeen, joka pyrkii vastaamaan yllämainittuihin teemoihin.

Teoreettinen viitekehysemme käsittelee syrjäytymisen problematiikkaa ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Työmme teoreettinen viitekehys muotoutui luonnollisesti lähtiesämme tutkimaan nuorten aikuisten syrjäytymisen syitä, seurauksia ja sitä vähentäviä tekijöitä.

Opinnäytetyömme teoreettisen viitekehysten pohjalta halusimme lähteä selvittämään sitä, miten nuorten aikuisten syrjäytyminen näkyy Kotkalaisten sosiaalialan työntekijöiden työnkuvassa eri sektoreilla. Halusimme selvittää mitä nuorten aikuisten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehdään ja mitä ammattilaisten mukaan olisi vielä tehtävissä. Haastattelimme myös Kotkalaisia syrjäytyneitä nuoria, koska halusimme saada myös heidän näkemyksensä heille tarjotuista palveluista. Halusimme tutkia ja kuvata Kotkan tilannetta näiden teemojen pohjalta. Lisäksi nostimme esiin yhden työmuodon, jota Kotkassa ei tällä hetkellä käytetä, mutta jolla on tutkimusten mukaan vaikutusta syrjäytymisen ehkäisyyn.

Tutkimus suoritettiin haastattelemalla sosiaalialan ammattilaisia, jotka työskentelivät Kotkassa eri sektoreilla nuorten aikuisten parissa. Nuoret aikuiset, joita haastattelimme, olivat monien mittareiden mukaan syrjäytyneitä. Haastattelumenetelmänä oli puoli-strukturoitu teemahaastattelu. Keräämämme aineisto analysoitiin teemoittelemalla.

Kotkassa erilaiset hankkeet ja työmuodot pyrkivät vastaamaan syrjäytymisen haasteeseen kuitenkin toisiaan tavoittamatta. Pällekkäistä työtä tehdään valitettavan paljon ja toimivalle moniammatilliselle yhteistyölle on tarvetta. Nuorten haastatteluista kävi ilmi, että he eivät koe olevansa erityisen syrjäytyneitä, eivätkä siksi osaa kaivata ja vaatia itselleen palveluja tai yhteisöllistä toimintaa. Yhteisöllisyyden tunteet on todettu olevan yksi suuri ratkaisu syrjäytymiseen. Työmme tuloksista voisi päätellä myös sen, että ammattilaisten luoma yhteisöllisyys ei ole välttämättä yhtä tehokasta tai tavoitettavaa kun jo valmiina olevan yhteisön kehittäminen. Työtä voisi viedä enemmän ihmisten keskuuteen jo valmiisiin yhteisöihin.

Asiasanat: nuorten aikuisten syrjäytyminen, yhteisöllisyys, elämänhallinta, sosiaalinen pääoma, kvalitatiivinen tutkimus, moniammatillinen yhteistyö, hanketyö

ABSTRACT

Kervinen, Suvi & Kyheröinen, Johanna. When even a low threshold is too high.- On prevention of marginalization of young adults in Kotka area. 68 p., 2 appendices. Language: Finnish. Järvenpää, Spring 2012. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work Degree: Bachelor of Social Services / Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The main goal of our thesis was charting the reasons that lead to marginalization and social exclusion of young adults. We also reflected different ways to prevent marginalization and to improve current measures of support in Kotka area, and assessed the effectiveness of project work towards this end.

The theoretical framework of the study covers the problems in social exclusion and factors relating to it. The theoretical framework of the study took its shape very easily as we started to search for the reasons for marginalization of young adults and ways to prevent it.

Based on our theoretical framework, we wanted to find out how young adults' marginalization manifests itself in Kotka's social work field within different work sectors. We aimed to map out what kind of services there are for young adults who are, or are about to be, marginalized. We interviewed professionals who work in different sectors of social work. We also interviewed a few young adults who were classified as marginalized in order to get their views on the available services. We also wanted to find out the situation of Kotka based on these themes. We pointed out one specific form of work, that is not in use right now in Kotka. Studies have shown that community social work is effective way to prevent marginalization.

The survey was conducted by interviewing professionals working in the different sectors of social work in Kotka among young adults. Young adults who participated in the interview were considered marginalized by several indicators. The method used in the survey was semi-structured interview. The gathered material was analyzed by categorizing it into themes.

Final results of the interviews basically showed that the different social sectors should maintain closer liaison with each other. This would help to prevent overlapping of different work fields.

As we interviewed young adults, it became evident that they did not see themselves as marginalized or feel like they needed any support measures for themselves. Based on that answer we came to the conclusion that professionals in social work should not define marginalization only from their own point of view. If we want to reach these people more effectively, we must bring our work closer to their own community.

Key words: marginalization of young adults, communality, life control, social capital, qualitative research, project work

SISÄLLYS

1 NUORTEN AIKUISTEN SYRJÄYTYMINEN ILMIÖNÄ	6
2 TYÖ	8
2.1 Työ ja yhteiskunta	8
2.2 Työn merkitys yksilölle.....	8
3 TYÖTTÖMYYS	10
3.1 Määritelmä	10
3.2 Nuorisotyöttömyys	12
3.3 Nuorisotyöttömyys Kotkassa ja sen lähialueilla	13
4 SYRJÄYTYMINEN JA MARGINALISAATIO	14
4.1 Määritelmiä	14
4.2 Nuorten syrjäytyminen.....	15
5 SOSIAALINEN PÄÄOMA JA LUOTTAMUS.....	18
5.1 Sosiaalisen pääoman käsite	18
5.2 Luottamuksesta	19
6 ELÄMÄNHALLINTA	21
6.1 Elämönhallinnan käsitteestä.....	21
6.2 Sisäinen ja ulkoinen elämönhallinta.....	21
7 NUORTEN OSALLISUUS JA YHTEISÖLLISYYS	23
7.1 Osallisuus	23
7.2 Yhteisöllisyys.....	23
8 KOTKAN NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY HANKKEESTA	26
9 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA AINEISTON KERUU	28
9.1 Tutkimusympäristö	28
9.2 Tutkimuskysymykset	29
9.3 Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus.....	30
9.4 Haastattelumenetelmänä puolistrukturoitu teemahaastattelu.....	31
9.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	31
10 TUTKIMUSTULOKSET	34
10.1 Aineiston analyysi.....	34
10.2 Tutkimuksen tuloksia	35

10.2.1 Syrjäytymisen syitä Kotkan alueella.....	35
10.2.2 Kotkalaisten nuorten syrjäytyminen asiantuntijoiden näkökulmasta.....	36
10.2.3 Puutteista nuorten aikuisten elämänhallinnassa?	37
10.2.4 Onko matalan kynnyksen kohtaamispaikkatoiminnalle tilausta Kotkassa?	38
10.2.5 Syrjäytyneiden nuorten aikuisten tavoittaminen.....	39
10.2.6 Moniammatillinen yhteistyö Kotkassa.....	42
10.2.7 Nuorten aikuisten ääni	43
10.3 Haastattelutulosten tiivistelmä	46
11 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA TULEVAISUUDEN VISIOITA	49
11.1 Johtopäätökset.....	49
11.2 Mahdollisuutena yhteisösoseaalityö	54
12 POHDINTA	59
LÄHTEET.....	62
LIITTEET	67

LIITE 1: Haastattelurunko ammattilaisille

LIITE 2: Haastattelurunko nuorille aikuisille

1 NUORTEN AIKUISTEN SYRJÄYTYMINEN ILMIÖNÄ

Nuorten aikuisten syrjäytymisestä puhutaan paljon. Halusimme tarttua tähän ajankohtaiseen aiheeseen opinnäytetyössämme. Tällä hetkellä Suomessa on yli 50 000 syrjäytyneeksi lueteltavaa 15–29-vuotiasta nuorta. Nämä ovat siis nuoria, jotka eivät ole työttömiä työnhakijoita, opiskelijoita tai eläkeläisiä, vaan jotka ovat tipahtaneet yhteiskunnan ulkopuolelle. Nyt ratkaisuja nuorten aikuisten syrjäytymiseen pohditaan valtakunnallisesti ja erilaisia työryhmiä ja tutkimuksia on tehty runsaasti. Ammatillinen halu tehdä aiheesta opinnäytetyö kumpuaa siitä, että työmme yhdistää diakonian ja nuorisotyön erinomaisesti.

Kun aloitimme työn tekemisen loppuvuodesta 2010, aihe ei ollut läheskään näin paljon esillä. Ajankohtaisia tutkimustuloksia oli vaikeaa löytää. Nyt tilanne on toinen. Syrjäytymisen problematiikkaa käsitellään tämänhetkisessä tilanteessa mediassa miltei päivittäin. Myös vuoden 2012 presidentinvaaleissa nuorten aikuisten syrjäytyminen tuli esiin voimakkaasti. Valittu presidentti lupasikin perustaa työryhmän selvittämään syrjäytymisen syitä ja keinoja sen vähentämiseen.

Syrjäytyminen on ilmiönä mielenkiintoinen ja monitahoinen. Kootessamme teoreettista viitekehystä havaitsimme, miten kaikki vaikuttaa kaikkeen, kun puhutaan nuorten syrjäytymisestä. Pelkkä työttömyys ei välttämättä tarkoita sitä, että yksilö syrjäytyy. On kyse moninaisemmasta prosessista. Elämänhallinta ja sen osa-alueet ovat keskeisiä nuorten aikuisten syrjäytymisessä.

Opinnäytetyömme aihe tuli alun perin meille Kotka-Kymin seurakuntayhtymän erityisnuorisotyön kautta. Kotka-Kymin seurakuntayhtymässä oli havahduttu siihen, että nuorilla aikuisilla on puutteita elämänhallinnassa ja heidän riskinsä syrjäytyä on suuri. He käynnistivät hankkeen näihin yllämainittuihin teemoihin vastatakseen. Meidän tarkoituksenamme oli havainnoida ja kehittää nuorten aikuisten matalan kynnyksen kohtaamispaikkatoiminta Henggaria, joka oli yksi tämän hankkeen osa-alue. Kohtaamispaikkatoiminta ei kuitenkaan käynnistynyt toivotulla tavalla. Tästä johtuen halusimme syventää näkökulmaamme entisestään ja saada vastauksia siihen, miten tämänkaltainen toiminta tulisi toteuttaa, jotta se tavoittaisi kohderyhmänsä tehokkaammin.

Päädyimme haastattelemaan eri sektoreilla työskenteleviä sosiaalialan ammattilaisia nuorten aikuisten syrjäytymisen syistä, seurauksista ja ehkäisystä Kotkan alueella. Lisäksi haastattelimme kohderyhmään kuuluvia nuoria aikuisia, koska halusimme suoraa palautetta ja ajatuksia siitä, mitä he haluaisivat matalan kynnyksen toiminnan olevan.

Olemme pohtineet työssämme myös hanketyötä yleisesti. Minkälainen pohjatyö tulisi tehdä, jotta hanke onnistuisi ja miten siihen tulisi sitoutua? Hanketyö ei saisi olla irrallinen osa perustyötä, vaan sen jatkuvuus ja vaikuttavuus tulisi varmistaa myös hankkeen päättymisen jälkeen. Kotkassa on tällä hetkellä 14 nuorille suunnattua hanketta, jotka sivuavat syrjäytymistä. Mutta yksikään näistä toiminnoista ei ole niin sanottua matalan kynnyksen toimintaa. Nämä hankkeet tekevät myös päällekkäistä työtä. Toimivaa moniammatillista yhteistyötä yli sektorirajojen tulisi kehittää päällekkäisyyksien välttämiseksi.

Lisäksi työmme herätti meissä tulevana sosiaalialan ammattilaisina kysymyksen siitä, miksi ammattilaiset määrittävät tällä hetkellä sitä, mitä syrjäytyneet nuoret aikuiset kaipaavat. Tällä hetkellä valtiollisella tasolla nuorten syrjäytymiseen tarjotaan ratkaisuksi työtä. Olemme samaa mieltä siitä, että syrjäytyneiden aktivointi on tärkeää, mutta keinot siihen ovat vielä löytymättä. Syrjäytyneiden nuorten aktivointi työelämään, johon on sitouduttava ja josta on kannettava vastuu, vaatii massiivisia tukitoimia. Yhtenä realistisena vaihtoehtona syrjäytymisen ehkäisyyn pohdimme yhteisösosiaalityötä, jonka on tutkimusten mukaan todettu lisäävän osallisuuden, luottamuksen ja yhteisöllisyyden tunteita ja tätä kautta vähentävän syrjäytymistä.

Se, minkä takia nuoria aikuisia on syrjäytyneinä näin paljon, johtuu suurelta osin 1990-luvun lamasta ja sen vaikutuksista. Silloin leikattiin sellaisista palveluista, jotka näin jälkeinpäin katsottuna olisivat olleet syrjäytymisen ehkäisyssä oleellisessa osassa. Me olemme tulleetkin työssämme siihen tulokseen, että ennaltaehkäisy on halvempi ja oikeastaan ainoa todellinen keino torjua syrjäytymistä.

2 TYÖ

2.1 Työ ja yhteiskunta

Käsite työ on moninainen ja vaikeasti avattava. Työn käsite ymmärretään eri tavalla eri kulttuureissa ja kaikissa kulttuureissa sitä ei varsinaisesti edes ole. Yleensä työn ajatellaan olevan kodin ulkopuolella tehtävää ansiotyötä. Työ voi olla myös esimerkiksi kodissa tapahtuvaa työtä, vapaaehtoistyötä tai mitä tahansa muuta, mikä saa yksilön tuntemaan itsensä tarpeelliseksi. Työ antaa merkityksen ja sisällön elämälle. Työn tekemisellä pyritään luomaan ja säilyttämään yksilön sosiaalinen ja taloudellinen asema yhteiskunnassa. (Julkunen 2003, 413–419.)

Suomi koetaan työn yhteiskuntana (Rantanen 1999, 7–8). Suomalaisien sanotaan olevan työteliäitä ja ahkeria. Työelämästä ulosjoutuminen koetaan usein epäonnistumisena. (Alkula 1996, 17–19.) Hyvinvointivaltio on luotu maantieteellisesti ja ilmastollisesti vaikeissa olosuhteissa. Hyvinvointivaltiomme taustalla on ollut suuri määrä yhteishenkeä, osaamista ja työtä, jonka takia pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta on ainutlaatuinen maailmassa. Työn ja perheen merkitys korostuu Suomessa enemmän kuin muissa maissa, koska arvomaailma on edelleen hyvin yhteisöllinen. (Rantanen 1999, 7–8.)

2.2 Työn merkitys yksilölle

Työ merkitsee yksilölle eri asioita. Joillekin se voi olla pakollinen asia elannon saamiseksi, toiselle se on elämäntehtävä. Tällöin työstä on muodostunut nykypäivän ihmiselle luovuuden harjoittamisen tila, vallan kenttä sekä vaikuttamisen väylä. Työelämä on eräänlainen tila, johon halutaan vapaaehtoisesti siirtyä täyttämään omaa paikkaansa yhteisön toimivana jäsenenä. Työn kautta yksilö jäsentyy osaksi yhteiskuntaa, joten työllä on suuri sosiaalinen merkitys. (Hietaniemi 2004, 26.)

Suomalaiseen arvomaailmaan on kuulunut läpi vuosikymmenten työ ja työn tekemisen merkitys. Työelämässä mukana oleminen määrittää edelleen jossain määrin yksilön sosiaalisen statuksen ja tämän takia esimerkiksi työttömiä pidetään epäonnistuneina yh-

teiskunnan silmissä. Yksilön normaaliuden määrittää muun muassa säännöllinen palkkatyö, toimivat sosiaaliset verkostot sekä taloudellinen toimeentulo. (Helne 2002, 73.) Toimeentulon lisäksi palkkatyö tuottaa tekijälleen sosiaalisen aseman yhteiskunnassa ja siten myös tietynkaltaisen identiteetin. Työ määrää ajankäyttöä, elämäntapaa ja mahdollistaa halutun elintason. Työn kautta yksilö voi saavuttaa tunteen kuulumisesta johonkin sekä tuntea itsensä tarpeelliseksi ja merkitykselliseksi osaksi yhteiskuntaa. Tästä seuraa, että työtön on uhri, joka ei voi saavuttaa näitä samoja päämääriä kuin työssäkäyvä. Pitkäaikaistyöttömyys voi siis altistaa syrjäytymiselle ja jättää työttömän osattomaksi yhteiskunnallisesta osallisuudesta. (Hietaniemi 2004, 22–23.)

Sakari Hänninen ja Jouko Karjalainen kertovat artikkelissaan Vincent de Gaulejacin mielenkiintoisesta tiivistyksestä, jossa asetetaan vastakkain kaksi yhteiskunnallista hahmoa; toimeentulotuen saaja ja toimitusjohtaja. Näissä hahmoissa kiteytyy mielestämme myös yleinen asenne työtä ja sen tekemistä kohtaan. Toimitusjohtaja koetaan yleensä dynaamiseksi, päteväksi, arvostetuksi, voittajaksi, rikkaaksi ja onnistuneeksi elämässään. Toimeentulotukiasiakas taas nähdään useimmiten passiivisena, epäpätevänä, epäarvokkaana, häviäjänä ja köyhänä. (Hänninen & Karjalainen 2002, 83.)

3 TYÖTTÖMYYS

3.1 Määritelmä

Työttömyys on suosittu ilmiö mediassa, politiikassa ja kansan keskuudessa. Nykyhetken työttömyyden voidaan katsoa olevan johdettavissa 1990-luvun laman työttömyydestä. Ssuurin osa suomalaisesta työttömyystutkimuksesta on tehty 1990-luvun lasta ja siitä seuranneesta työttömyydestä ja erityisesti pitkäaikaistyöttömyydestä. Laman aikana työttömien määrä Suomessa kaksinkertaistui. Vuosina 1993 - 1997 Suomessa oli työttömänä 300 000–500 000 henkilöä. 2000-luvun alussa työttömien määrä oli laskenut noin 200 000:een. Tämänhetkisen tilanteen katsotaan muistuttavan 1990-luvun lamaa, koska vuosina 2009–2010 työttömien määrä on noussut miltei 300 000:een. (Leinonen 2010, 7–20.)

Työttömyyttä pidetään usein yhteiskunnallisesti epänormaalina tilanteena, jota pyritään kontrolloimaan ja normalisoimaan erilaisin työvoimapolitiittisin toimenpitein. Työttömän vastuuttamisella ja aktivoimisella on pyritty korostamaan yksilön omaa henkilökohtaista vastuuta työttömyystilanteensa hoitamisessa. Kuitenkin työvoimapolitiikan muuttuessa enemmän työtöntä vastuuttavaksi, työttömyysturvaa on leikattu. Työttömyys vaikuttaa yksilöön fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. Työttömällä on paljon aikaa, mutta vähän taloudellista turvaa. Työtön ei välttämättä voi toteuttaa itseään samalla tavalla kuin työssäkäyvä henkilö. Työttömyys voidaan nähdä työn vastakohtana, epähaluttavana elämäntilanteena, jossa syrjäytymisriskit kasvavat huomattavasti. (Leinonen 2010, 7 – 20.)

Työ- ja elinkeinoministeriö määrittelee työttömän seuraavasti: ” Työtön on työnhakija, joka on ilman työtä ja on käytettävissä työhön, jonka työaika on vähintään puolet alan normaalista työajasta tai joka odottaa sovitun työn alkamista. Työnhakijaa, joka voi ottaa tarjotun työn vastaan vasta määräajan kuluttua tai joka hakee vain työtä, jossa työaika on lyhyempi kuin puolet alan normaalista työajasta, ei merkitä työttömäksi. Työnvälitystilastoissa työttömiin luetaan myös työ- ja elinkeinotoimistoon työnhakijaksi ilmoittautuneet lomautetut. Työnvälitystilastoissa ei lueta työttömiksi työnhakijoiksi työt-

tömyyseläkkeen saajia eikä päätoimisia koululaisia ja opiskelijoita (ei edes loma-aikoina)” (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010.)

Tilastokeskus määrittelee työttömyyttä kolmella eri tavalla. Ensimmäisen määritelmän mukaan: ”Tulonjakotilastossa työttömäksi luokitellaan henkilö, joka on ollut vuoden aikana vähintään 6 kuukautta työttömänä. Työttömyyskuu-kaudet kysytään henkilöltä haastattelussa. Haastattelukuukaudet tarkistetaan ja korjataan tarvittaessa rekisteritietojen perusteella (Kelan rekisterin tiedot työttömyyspäivärahoista ja saantiajoista, verorekisterin työttömyyspäivärahat).” (Tilastokeskus i.a.)

Toisen Tilastokeskuksen määritelmän mukaan: ”Työttömään työvoimaan luetaan vuoden viimeisenä työpäivänä työttömänä olleet 15–74-vuotiaat henkilöt. Tieto työttömyydestä on saatu työministeriön työnhakijarekisteristä.”(Tilastokeskus i.a.)

Kolmas määritelmä kertoo että: ”Työtön on henkilö, joka tutkimusviikolla on työtä vail-la (ei ollut palkkatyössä tai tehnyt työtä yrittäjänä), on etsinyt työtä aktiivisesti viimeisen neljän viikon aikana palkansaajana tai yrittäjänä ja voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa. Myös henkilö, joka on työtä vail-la ja odottaa sovitun työn alkamista kolmen kuukauden kuluessa, luetaan työttömäksi, jos hän voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa. Työttömäksi luetaan myös työpaikastaan toistaiseksi lomautettu, joka täyttää edellä mainitut kriteerit.”(Tilastokeskus i.a.)

Lisäksi työttömyyttä määrittelevät muun muassa työttömyysturvalaki sekä laki työvoimapalveluista. Työttömyysturvalaki kertoo yksityiskohtaisesti työttömän oikeuksista ja velvollisuuksista sekä siitä, mihin tukiin hänellä on mahdollisuus. Työttömyysturvalaki määrittelee työttömäksi henkilön, joka ei ole kokopäiväisesti työssä ja on ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi työvoimatoimistoon. (Finlex 2002, Työttömyysturvalaki.) Laki työvoimapalveluista määrittää työttömän työnhakijan 17 vuotta täyttäneeksi henkilöksi, joka on työkykyinen, vail-la työtä ja on työmarkkinoiden käytettävissä. Kyseisen lain mukaan työttömänä pidetään myös henkilöä, joka on kokonaan lomautettu tai työskentelee alle neljä tuntia viikossa. (Finlex 2002, laki työvoimapalveluista.)

Koska työttömyyttä määritellään kovin eri tavoin eri yhteyksissä, työttömyyden analysointi ja tutkiminen on hankalaa. Kuitenkin työttömyyden katsotaan olevan yksilön nä-

kökulmasta putoamista eräänlaiseen tilaan, jossa riippuvaisuus yhteiskunnasta lisääntyy ja vuorostaan tunne itsemääräämisoikeudesta pienenee. Yksilön kannalta määritelmien moninaisuus vaikeuttaa omien oikeuksien ja velvollisuuksien konkreettista tietämistä sekä sellaisten tukien ja palveluiden hakemista, joihin hänellä olisi lain mukaan oikeus.

3.2 Nuorisotyöttömyys

Tilastokeskuksen määritelmän mukaan nuorisotyöttömyydellä tarkoitetaan alle 20 – tai alle 24-vuotiaiden nuorten työttömyyttä. Se, mikä tekee nuorisotyöttömyyden tulkinasta vaikeaa, on, että nuoret ovat liikkuvampia työmarkkinoiden kannalta kuin vanhemmat. (Tilastokeskus i.a.) Yleensä nuorten elämäntilanteeseen kuuluu liikkuvuus ja monet muutokset: peruskoulun päättymisen ja sen jälkeisen uran valinta sekä siirtyminen työelämään. Nuoret myös muuttavat aktiivisesti työn ja koulun perässä verrattuna aikuisväestöön. Osittain yllämainituista syistä nuorisotyöttömyys näyttää tilastollisesti suuremmalta kuin aikuisväestön työttömyystilanne. (Hämäläinen 1998, 181–185.)

Vakavaksi ilmiöksi nuorisotyöttömyys kehittyy siinä tapauksessa, jos nuori on koulutamaton tai työkokemus on vähäistä. Moniin työpaikkoihin vaaditaan työkokemusta ja kilpailu työpaikoista on kovaa. Tämän vuoksi nuorten on vaikea työllistyä, koska aikuisväestöllä työkokemusta on saattanut kertyä jo monien vuosien ajalta. Tämä ongelma korostuu varsinkin työttömyystilastojen ollessa korkealla, koska silloin kilpailu työpaikoista kiristyy ja työttöminä on myös paljon työkokemusta omaavia henkilöitä. (Tilastokeskus i.a.)

1990-luvun lama muutti työmarkkinoita. Muun muassa siten, että työsuhteista on tullut lyhyempiä ja epäsäännöllisiä (Koivisto 2010, 7). Niin sanottuihin pätkätoihin liitetään monesti negatiivisia miellelyhtymiä. Määräaikaisuus aiheuttaa epävarmuutta, koska varmuutta työn jatkuvuudesta ei ole. Työuran epävarmuus voi viivästyttää esimerkiksi perheen perustamista ja aiheuttaa huolta toimeentulosta. (Tilastokeskus 2009.) Osa- ja määräaikaiset työsuhteet eivät välttämättä ole kaikille huono asia. Esimerkiksi nuorille, joilla työkokemusta ei paljoa ole, voi lyhyempi työsuhde helpottaa työmarkkinoille pääsyä ja tarjota mahdollisuuksia kokeilla erilaisia aloja ja samalla kerryttää työkokemusta. (Koivisto 2010, 7–9.)

3.3 Nuorisotyöttömyys Kotkassa ja sen lähialueilla

Otimme yhteyttä Kotkan työ- ja elinkeinotoimiston työnhakijapalveluiden toimialajohdaja Maritta Manniseen kysyäksemme häneltä Kotkan tämänhetkisestä nuorisotyöttömyystilanteesta. Kotkan TE-toimisto vastaa Kotkan lisäksi Haminan, Miehikkälän, Virolahden sekä Pyhtään alueiden työttömien asiakkuuksista.

Yllämainituilla alueilla alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli joulukuussa 2010 yhteensä 662 henkilöä. Heistä suurin osa (467 henkilöä) on kotkalaisia. Haminalaisia alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli 184 henkilöä. Miehikkälässä, Virolahdella ja Pyhtäällä nuoria työttömiä oli vähiten, mikä johtuu siitä, että nuoriso hakeutuu suurempien kaupunkien läheisyyteen. Miehikkälässä työttömiä nuoria oli 3, Virolahdella 11 ja Pyhtäällä 23 henkilöä. (Manninen 2011.)

Tammikuussa 2011 kotkan työ- ja elinkeinotoimiston alueilla asuvista nuorista työttömistä koulutettuja työnhakijoita oli 351, joista työttöminä oli 195. Pelkän peruskoulun suorittaneita työnhakijoita oli 298 henkilöä. Heistä 167 oli työttömänä. (Manninen 2011.)

4 SYRJÄYTYMINEN JA MARGINALISAATIO

4.1 Määritelmiä

Työttömät, pitkäaikaistyöttömät, pätkätyöläiset, päihdeongelmaiset, huumeidenkäyttäjät, rikolliset, vangit, kodittomat, asuntoloissa asuvat, köyhät, uusköyhät, velkaloukkuun jääneet, toimeentulotuen saajat, alhaisen koulutuksen saaneet, yksinhuoltaja, naiset, aikamiespojat, eronneet miehet, vanhukset, nuoret, lapset, homoseksuaalit, prostituoidut, lähiöasukkaat, syrjäseutujen asukkaat, maahanmuuttajat, etniset vähemmistöt, mielenterveysongelmaiset, vammaiset, kroonikkopotilaat... (Helne 2002, 74.)

Tuula Helneen (2002) mukaan yllämainittuja ryhmiä tuskin yhdistää mikään tekijä, mutta joissakin mittareissa kaikki yllämainitut ihmisryhmät ovat syrjäytyneitä tai ainakin vaarassa syrjäytyä. Syrjäytyminen on ollut suosittu puheenaihe Suomessa varsinkin 1990-luvun laman jälkeen. Ilmaisua syrjäytyminen käytetään laajasti ja sen merkitys on alkanut vähetä tai ainakin merkityksestä on tullut epäselvempi. Helneen mukaan sana syrjäytyminen merkitsee reunoille joutumista. Näihin reuna-alueisiin on jo tartuttu yhteiskunnassa monin eri tavoin. Syrjäytymisen ehkäisystä puhutaan paljon. Syrjäytymisen sanana viittaa ajatukseen sosiaalisesta hajoamisesta, kuulumattomuudesta yhteiskuntaan. (Helne 2002, 1–14.) Helneen mukaan on kuitenkin paradoksaalista puhua syrjäytymisestä postmodernissa yhteiskunnassa, koska postmoderni yhteiskunta on jo valmiiksi sirpaleinen. Tavoitteina ei saisi olla syrjäytyneiden integrointi yhteiskuntaan, ns. ”normittavaan keskukseen” vaan molemmissa päissä tulisi tapahtua integroitumista. Hyvinvointivaltion rakennetta tulisi muuttaa vastaamaan paremmin yksilön todellisia tarpeita. (Paju & Vehviläinen 2001, 23–26.) Näin ollen syrjäytymisen parannuskeinona voisi käyttää yhteisöllisyyden lisäämistä. Yhteisöllisyyden vahvistaminen esimerkiksi lähiöissä poistaisi yksinäisyyttä ja antaisi yhteenkuuluvuuden tunteita (Helne 2002, 1–14.)

Sakari Hännisen (2009) mukaan syrjäytyminen kuvaa jotain tilaa tai olosuhdetta, josta on joutunut syrjään ja johon yksilön pitäisi yrittää palata. Kysymys kuuluukin, mikä on se tila tai alkupiste johon yksilön pitäisi pyrkiä? Koska syrjäytymisellä on niin monia määritelmiä, on turhaa yrittää määrittää myöskään alkupistettä. Hännisen mukaan marginalisaatio on syrjäytymistä parempi termi, koska se kuvaa yleismaallisemmin kaikkia vaikeissa sosiaalisissa tilanteissa olevien ihmisten tilannetta, ongelmien aiheuttajasta

riippumatta. Hännisen mukaan marginalisaatio ei tapahdu hetkessä, vaan on sysäyksittäin liikkuva prosessi. Lisäksi marginalisaatioon liittyy usein sairaus tai sairastuminen. (Hänninen 2009, 230–234.)

Kyösti Raunio (2000) väittää, että on liioiteltua sanoa suomalaisten olevan jakautumassa kahteen osaan, hyväosaisiin ja huono-osaisiin. Mutta jos yhteiskunnan normaalista toimeentulon piiristä tipahtaa, on yhä vaikeampi päästä mukaan keskivertoväestön elämäntapaan ja hyvinvointiin. Yhteiskunnan marginaalissa eläminen ei kuitenkaan välttämättä merkitse, että yksilö olisi erityisen huono-osainen esimerkiksi taloudellisesti. Raunion mukaan marginalisoituminen edellyttää vaikeuksia vähintään kolmessa elinolotekijässä. Näitä tekijöitä ovat sosiaaliset suhteet, asuinolosuhteet, taloudelliset resurssit, terveys, vapaa-ajan aktiviteetit, työolosuhteet, poliittiset resurssit sekä elämän ja omaisuuden turva. Raunio määrittää marginalisoitumisen riskiryhmiksi työttömät, yksinhuoltajat, ammattitaidottomat yksinäiset nuoret miehet, maahanmuuttajat sekä toimeentulotuen saajat. (Raunio 2000, 231–234.)

Kari Vähätalo on tutkinut pitkäaikaistyöttömyyttä ja sen vaikutuksia marginalisoitumiseen ja on tullut siihen tulokseen, että määrittelyssä voitaisiin käyttää kolmiportaista jaottelua. Lievin huono-osaisuuden aste on tilapäinen karsiutuminen (temporary discarding). Se on lyhytaikainen tila, jossa ongelmat eivät ole vielä kasautuneet ylitsepääsemättömiksi. Toista astetta kutsutaan syrjäytymiseksi (marginalization) siihen voi liittyä sosiaalisten ongelmien päällekkäisyyttä, toistuvaa normaaliuden rajoilla elämistä sekä sosiaalipalvelujen tilapäistä tai jopa toistuvaa käyttöä. Vakavin vaihe kolmiportaisessa jaottelussa on uloslyönti (exclusion), joka tarkoittaa ongelmien kasaantumista ja pysyvää tarvetta erilaisista sosiaalityöistä. (Granfelt 2000, 19–23.)

4.2 Nuorten syrjäytyminen

Koulutuksen puute on suurin syy nuorten syrjäytymiseen. Kouluttamattomuus voi aiheuttaa henkisiä ja sosiaalisia ongelmia nuorelle. Tämänkaltaiset vaikeudet voivat aiheuttaa pahimmillaan ahdistusta ja ongelmakäyttäytymistä. Nuorille tarkoitetut työllistämiskeinot ja toimenpidemallit painottuvat koulutukseen ja työharjoitteluun. (Vuori & Silvonon 1999, 62–64.)

Peruskoulun jälkeistä koulutuksen ulkopuolelle jäämistä pidetään potentiaalisena uhkana nuoren syrjäytymiselle. Vuonna 2007 8,5 prosenttia peruskoulusta valmistuneista jäi ilman opiskelupaikkaa. Kaksi prosenttia heistä aloitti kuitenkin 10-luokan. Selityksinä koulupudokkaiden suureen määrään on tarjottu nuorten omaa passiivisuutta, oma-aloitteisuuden puutetta, elämäntilanteisiin liittyviä vaikeuksia ja epätasapainoista perhe-elämää. (Ahola & Galli 2009, 395.)

Myös perhetausta voi vaikuttaa syihin miksi nuori on syrjäytymisuhan alla. Viime aikoina on tutkittu myös vanhempien osuutta nuoren syrjäytymiselle. Tutkimusten mukaan mm. huoltajan vähäinen koulutus, heikko työllisyystilanne ja maahanmuuttajataustaisuus voivat olla tekijöitä, miksi nuorikin on vaarassa syrjäytyä. Vuosina 1985 ja 1995 tehdyissä tutkimuksissa selvisi, että 16-18-vuotiaat koulupudokkaat olivat suurin osa kodeista, joissa vanhemmat olivat keskimäärin huonommin koulutettuja tai työttömiä. Työpajatoiminnassa mukana olevia nuoria tutkittaessa on myös selvennyt, että heidän vanhempansa olivat muiden nuorten vanhempiin verrattuna kolme kertaa yleisemmin eronneet tai käyttivät alkoholia häiritsevästi. (Pitkänen; Aho; Koponen; Kylmäkoski; Nieminen & Virjo 2007, 6–7.)

Sukupuolellakin on merkitystä syrjäytymisriskille. Sosiaaliseen selviytymiseen liittyvät ongelmat ovat pojilla tavallisempia kuin tytöillä. Poikien ongelmina ovat koulussa viihtymättömyys, koulun keskeyttäminen, elämänhallinnan heikkoudet, epäterveelliset elämäntavat ja korkeampi työttömyysaste. Poikien ongelmakäyttäytyminen sekä läheisten ystävien vähäisyys edesauttavat syrjäytymisriskien kasaantumista. Vaikka syrjäytymisriskit näyttäisivät oleva suuremmat pojilla ja miehillä, myös nuorilla naisilla on omat ongelmansa. Naisten lisääntynyt päihteiden käyttö sekä mielenterveysongelmat ovat näkyneet tyttöjen lisääntyneenä hakeutumisenä tukipalvelujen piiriin. (Pitkänen ym. 2007, 6–7.)

Vuonna 2008 oli Suomessa 57 800 15-2-vuotiasta syrjäytyneeksi lueteltavaa nuorta. Nämä nuoret eivät olleet työvoiman käytettävissä, vaan kuuluivat laskennallisesti työvoiman ulkopuoliseen ryhmään. Työttöminä työnhakijoina oli 52 000 nuorta aikuista. Työvoiman ulkopuolella olevista nuorista 32 400 oli suoritettuna pelkkä perusasteen tutkinto. Työttömistä työnhakijanuorista pelkkä perusaste oli suoritettuna 15 900 henkilöllä. Näitä pelkän perusasteen suorittaneita nuoria oli siis vuonna 2008 yhteensä

48 300, joista 26 000 miehiä ja 22 300 naisia. Kun näistä nuorista poistettiin äitiyslomalla olevat noin 8000 nuorta, saatiin kokonaismääräksi 40 000 työvoiman ulkopuolella olevaa nuorta, joilla ei ole taustallaan kuin pelkkä perusasteen tutkinto. Nämä nuoret ovat tipahtaneet johonkin ulkopuoliseen tilaan, josta heitä ei tavoiteta. (Myrskylä, 2011 9–12.)

Tilastokeskuksen tutkija Pekka Myrskylä on selvittänyt nuorten syrjäytymisen syitä. Pääasiallisiksi syiksi hän nostaa yli sukupolven tapahtuvan syrjäytymisen, koulutuksen puutteen, koulutuksen keskeyttämisen, mahdollisen lapsuuden ajan huostaanoton, perhetyypin, maahanmuuttajataustan ja sukupuolen. Miehet syrjäytyvät naisia useammin. Perhetyypeistä yksinhuoltajilla sekä yksinäisillä miehillä on suurin syrjäytymisen riski. Maahanmuuttajien tilanne on huono, koska maahanmuuttajataustaisen on vaikeampaa päästä kouluun tai töihin kun kantaväestön. Tämän tutkimuksen mukaan, jos henkilöllä ei ole toisen asteen koulutusta 25 ikävuoteen mennessä, hän ei suurella todennäköisyydellä tule sitä itselleen hankkimaan. Joka viides poika ja joka kymmenes tyttö ei hakeudu peruskoulun jälkeen mihinkään toisen asteen koulutukseen. (Myrskylä, 2011. 9–12.)

Kymenlaakson tilanne on synkkä, koska se kuuluu syrjäytymisprosentteissaan koko Suomen kärkikastiin. Vuonna 2008 15–29-vuotiaista suomalaisista naisista 6,5 prosenttia eli syrjässä ja miesten vastaava prosentti oli 5 %. Kymenlaaksoa korkeamman nuorten aikuisten syrjäytymisprosentti oli ainoastaan Päijät-Hämeessä. (Myrskylä 2011, 84–85) Kymen Sanomissa 7.2.2012 olevan artikkelin mukaan Kymenlaakso on jo ohittanut syrjäytymistilaston Päijät-Hämeeseen verrattuna. Vuoden 2010 tilaston mukaan Kymenlaaksossa on 1910 työvoiman ja koulutuksen ulkopuolella olevaa nuorta aikuista. Tämä tarkoittaa 15–29-vuotiaiden ikäryhmästä 6,5 prosenttia. (Huovinen 2012.)

Syrjäytymisen ehkäisemiseksi tässä tutkimuksessa tarjotaan työvoimapolitiittisten tukitoimien tehostamista. Nivelvaiheen opastus ja tuki nähtiin ensisijaisen tärkeänä. Kaikille nuorille pitäisi taata opiskelu- tai työharjoittelupaikka peruskoulun jälkeen. Työ- ja elinkeinoministeriö on tehnyt seurannan jossa tarkkailtiin tukitoimien merkitystä nuoren työllistämiseen. Toimenpiteissä mukana olleet työllistyivät paremmin verrattuna pelkän peruskoulun varassa oleviin työttömiin. (Myrskylä 2011, 18–19.)

5 SOSIAALINEN PÄÄOMA JA LUOTTAMUS

5.1 Sosiaalisen pääoman käsite

Sosiaalisen pääoman käsite avautuu ehkä parhaiten inhimillisen pääoman kautta. Inhimillisen pääoman ajatuksessa pääosassa on yksilön ominaisuudet. Ensin inhimillistä pääomaa määriteltiin koulutustasona. Käsite laajeni myöhemmin työkokemukseen, terveyteen ja muihin inhimillistä pääomaa kartuttaviin tekijöihin. Nämä tekijät vaikuttavat yksilön sosiaaliseen statukseen ja sitä kautta myös mm. marginalisaation riskeihin. Inhimillinen pääoma on kuitenkin yksilön kautta mitattavaa pääomaa. Jos halutaan mitata inhimillistä pääomaa yhteiskunnan kannalta, pitää puhua sosiaalisesta pääomasta. (Kajanoja 1998, 37–38.)

Sosiaalinen pääoma on määritelty yksilön vuorovaikutuksena ympäristöä ja yhteiskuntaa kohtaan. Kuten monet käsitteet, myös sosiaalisen pääoman käsite on monivivahteinen ja sitä on hankala tulkita vain yhdellä tavalla. (Hellsten 1998, 29-35.) Sosiaalisen pääoman käsite on vielä keskeneräinen ja sitä on määritelty monin eri tavoin, monen eri tutkijan näkökulmasta. Sosiaalista pääomaa ovat määritelleet ainakin Pierre Bourdieu, James Coleman, Robert Putnam ja Petri Ruuskanen. (Tilastokeskus i.a.)

Bourdieu määrittelee sosiaalisen pääoman enimmäkseen yksilön henkilökohtaiseksi voimavaraksi. Bourdieu korostaa sosiaalisen pääoman pysyvyyden takaamiseksi sen aktiivista ylläpitämistä ja arvostamista. Jos sosiaalista pääomaa ei ylläpidetä, se kuihtuu. Jokaisen yksilön tulisi itse työskennellä sosiaalisen pääomansa ylläpitämiseksi. Bourdieu on yhdistänyt sosiaalisen pääoman määrän koulutustasoon ja yhteiskuntaluokkiin. Korkeammissa yhteiskuntaluokissa on hänen mukaansa enemmän sosiaalista pääomaa. (Field 2008, 16–23.)

Putnam teki oman tutkimuksensa sosiaalisesta pääomasta vuonna 2000. Putnamin määritelmässä korostetaan sosiaalista pääomaa nimenomaan yhteisön voimavarana. Putnam korostaa tutkimuksessaan ihmisten välisiä sidoksia. Mitä vahvemmat sidokset ovat yksilöiden välillä, sitä suurempi on sosiaalinen pääoma. Hänen tutkimuksessaan yhdistettiin myös television ja virtuaalimaailman suuri käyttäminen sosiaalisen pääoman vähyyteen.

Myös molempien vanhempien uraorientoituneisuus vaikutti sosiaaliseen pääomaan vähentävästi. Yhteisölliselle toiminnalle ei silloin löydy tarpeeksi aikaa. (Field 2008, 32–43.)

Colemanin mukaan sosiaalinen pääoma koostuu sosiaalisista verkostoista, luottamuksesta ja normeista. Coleman näkee sosiaalisen pääoman hyödyttävän syrjäytyneitä ja köyhiä ihmisiä, koska se on arvokasta pääomaa, jota ei voi mitata rahassa, mutta kuitenkin edistää merkittävästi yksilön psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia. Hänen mukaansa riittävä sosiaalinen pääoma vahvistaa merkittävästi yksilön itsetuntoa. Sosiaalisten suhteiden toimivuus on ensisijaisen tärkeää ja pitää yllä muita sosiaaliseen pääomaan kuuluvia osa-alueita. Coleman näkee sosiaalisen pääoman hyödyttävän yksilön kautta myös yhteiskuntaa. Colemanin mukaan sosiaalinen pääoma on mahdollista saavuttaa yhteiskuntaluokasta riippumatta. (Field 2008, 23–32.)

Ruuskasen mukaan sosiaalisen pääoman lähtökohtina voidaan pitää yksilön tiedostamista yhteiskunnan normistosta, laeista ja oikeuksista, avoimuudesta sekä yksilön kykyä selvittää ongelmatilanteista. (Ammattikorkeakoulujen verkkojulkaisu i.a.) Yleisesti ottaen sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan sitä, minkälaiset resurssit yksilöllä on toimia yhteiskunnan normien ja säädösten mukaan. Sosiaalisen pääoman puitteissa puhutaan myös luottamuksesta ympäristöön ja yhteiskuntaan. Mitä suurempi yksilön luottamus on yhteiskuntaan, sitä suurempi on sosiaalinen pääoma. (Hellsten 1998, 29–35).

5.2 Luottamuksesta

Yksilön luottamusta ympäristöönsä voidaan pitää sosiaalisen pääoman selkärankana. Ihminen toimii aina vastavuoroisuudessa ympäristöään kohtaan. Luottamus voidaan jaotella kahden tyyppiseksi luottamukseksi. Yhteiskunnallinen luottamus liittyy luottamukseen siitä, että järjestelmä on oikeudenmukainen. Luotamme, että saamme oikeudenmukaista kohtelua esimerkiksi sosiaalitoimistossa tai verovirastossa. Johonkin henkilöön (esimerkiksi lääkäriin) luotamme, vaikka emme häntä tuntisi, koska lääkäreiden koetaan yhteiskunnan normien näkökulmasta olevan perustavanlaatuisesti luotettavia. Tällöin puhumme niin sanotusta ansaitsemattomasta luottamuksesta. Ansaitsematon luottamus kohdistuu siis yhteiskuntaan ja sen toimijoihin. Ansaittu, annettu luottamus

taas kohdistuu lähipiiriimme, ystäviin ja perheenjäseniin. Heidän kanssaan olemme tekemisissä lähes päivittäin ja luottamus on henkilökohtaisesti ansaittua ja tätä kautta myös menetettävissä. (Ilmonen 2002, 136–144.)

Luottamus on asia, jota tarvitsemme voidaksemme elää yhdessä. Luottamus on olennainen osa yksilön hyvinvointia ja identiteettiä. Yksilön identiteetti rakentuu suhteissa toisiin ihmisiin. Epäluottamuksen varjossa elävien ihmisten on vaikea tuntee itseään onnelliseksi, elämän merkityksellisyys on vähäinen ja itsensä toteutus on vaikeaa. (Kotkavirta 2000, 55–66.)

Monet tutkimuksen ovat osoittaneet, että he, joilla on paljon sosiaalista pääomaa, ovat luottavaisia yhteiskunnallisten instituutioiden oikeudenmukaisuuteen. He, joilla sosiaalisia resursseja on vähemmän, suhtautuvat kyseisiin instituutioihin epäilevämmiin. Tämä on mielenkiintoista siksi, että he, jotka tarvitsevat hyvinvointiyhteiskunnan palveluja eniten, ovat sitä kohtaan epäluottavaisimpia. Tämän takia on pääteltävissä, että he, joilla sosiaalisia resursseja on vähemmän, eivät luota siihen, että hyvinvointipalvelut toimisivat tasapuolisesti ja ennustettavasti. Voidaan siis sanoa, että syrjäytyneiden tai syrjäytymisriskin alla elävien henkilöiden keskuudessa vallitsee epäluottamuksen kulttuuri. On tutkittu, että koulutustaso vaikuttaa luottamukseen yhteiskuntaa ja ympäristöä kohtaan. Korkeammin koulutetuilla myös luottamus on korkeampaa. (Ilmonen 2002, 147–151.)

Luottamus on siis tekijä, joka vaikuttaa yksilön suhtautumiseen ympäristöönsä. Sen takia on myös luultavaa, että yksilöllä, jolla on luottavainen asenne yhteiskuntaa omaa myös lähipiirin, joilla on samankaltainen asenne. Luottavaiset ihmiset uskovat, että yhdessä toimimalla voidaan vaikuttaa omaan ympäristöönsä ja yhteisöön. Vaikuttamisen mahdollisuuden on nähty olevan kytköksissä hyvinvointiin. Ihmisellä on luontainen tarve ja halu tuntee, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa yhteisön epäkohtiin. Jos henkilöllä on tunne siitä, että hänellä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa elämäänsä ja ympäristöönsä, luottamus on vähäistä ja hyvinvointi kärsii. (Ilmonen 2002, 155–156.)

6 ELÄMÄNHALLINTA

6.1 Elämönhallinnan käsitteestä

Elämönhallinta käsitteenä on kokonaisvaltainen, monimuotoinen sekä koko persoonan kattava asia. Elämönhallintaan liittyy yksilön kyky omata tarpeelliset taidot omien olosuhteidensa ylläpitämiseen ja parantamiseen. Elämönhallintaan kuuluvat arkiset perusvalmiudet kuten ruoanlaitto, lukutaito ja kyky hakea apua kun sitä tarvitaan. Itsetuntemus sekä motivaatio-, suunnittelu- ja sitoutumiskyky ovat toimivan elämönhallinnan perusteita. Elämönhallintaan kuuluvat myös kyky huolehtia omasta taloudestaan ja ymmärrystä laittaa asioita tärkeysjärjestykseen esimerkiksi rahan käyttöä koskevissa päätöksissä. (Paju & Vehviläinen 2001, 66–71.)

Elämönhallinnan ongelmat tulevat selvimmän esiin silloin kun motivaatio koulutuksen loppuunsaattamiseen tai työssä pysymiseen ei riitä. Ongelmia saattaa ilmetä myös rahankäytössä ja yleisessä taloudenpidossa. Päihteiden haitallinen käyttö liittyy myös osaltaan elämönhallinnan ongelmiin. Nykyajan ongelmana voidaan pitää myös sitä, että lapset ja nuoret eivät enää osallistu esimerkiksi kotitöihin ja tätä kautta uusavuttomuus on kasvanut. (Paju & Vehviläinen 2001, 66–71.) Takuu säätiön www-sivujen mukaan alle 30-vuotiaille nuorille aikuiselle oli tammi-maaliskuussa 2010 rekisteröity maksuhäiriöitä noin 65 000 kappaletta. Tämä määrä on miltei 50 % suurempi verrattuna vuoteen 2008. Alle 30-vuotiaiden ikäryhmästä seitsemällä prosentilla on maksuhäiriömerkintä. Vanhemmilla ikäluokilla osuus on vain neljä prosenttia. (Takuusäätiö 2010.) Tästä voimme siis päätellä, että nuorten elämönhallinta ainakin taloudenpidon suhteen on heikentynyt.

6.2 Sisäinen ja ulkoinen elämönhallinta

Elämönhallinta jaetaan kahteen osaan, sisäiseen ja ulkoiseen elämönhallintaan. Ulkoinen elämönhallinta näkyy selvemmin ympäristölle kuin sisäinen. Ulkoinen elämönhallinta pitää sisällään aineelliset tarpeet sekä toimeentulon. Myös perhe, ammatti ja sosiaalinen asema yhteiskunnassa määrittelevät ulkoista elämönhallintaa. Hyvän ulkoisen elämönhallinnan kautta henkilö voi itsenäisesti tehdä muutoksia omaan elämäänsä ilman väli-

töntä riippuvaisuutta yhteiskunnan tarjoamista tuista. (Harmaala & Tiitinen 2009, 12–17.)

Sisäisellä elämäntilanteella tarkoitetaan yksilön omia valmiuksia ja henkisiä voimavaroja. Vahvan itsetuntemuksen ja itsetunnon omaava ihminen voi kääntää haastavat elämäntilanteet omaksi vahvuudekseen. Eli vastoinkäymiset saattavat kasvattaa häntä. Tällöin henkilö, jolla on hyvä sisäinen elämäntilanne, suhtautuu positiivisesti elämäänsä ja tulevaisuuteensa. Vaikka yksilön ulkoinen elämäntilanne vaikuttaisi ulkopuolisesta heikolta, voi sisäinen elämäntilanne olla kunnossa. Sisäinen elämäntilanne on siis subjektiivinen eli omakohtainen kokemus. (Harmaala & Tiitinen 2009, 12–17.)

7 NUORTEN OSALLISUUS JA YHTEISÖLLISYYS

7.1 Osallisuus

Osallisuus on yhdessä tekemistä, toiminnan suunnittelua ja toteutusta. Osallisuuden tarkoituksena on antaa nuorelle mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin toimintoihin. Toiminnan tulokset riippuvat siitä, miten mielekkäänä kohderyhmä itse toiminnan kokee. Osallistaminen menetelmänä käyttää hyväksi kohderyhmän omia tietoja ja kokemuksia. Näin menetelmä antaa nuorelle tunteen siitä että hän on tärkeä ja että hänen tietojansa ja taitojaan arvostetaan. Osallistaminen on siis voimaannuttava menetelmä ja sen perimmäinen tarkoitus on luoda yksilölle ja ryhmälle tietoisuus vaikuttamisen mahdollisuuksista omaan elinympäristöönsä ja toimintaansa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a.)

Nuorten sitoutuminen toimintaan kasvaa, jos he saavat itse olla päättämässä toiminnastaan. Kun nuorille antaa vastuuta heidän motivaationsa nousee ja yhteisten päämäärien saavuttaminen on helpompaa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a.) Myös nuorisolaisissa on määritelty yhdeksi tavoitteeksi nuorten osallisuuden tukeminen, yhteisöllisyyden vahvistaminen sekä yhdenvertaisuuden lisääminen (Finlex 2006). Olemme havainneet perehtyessämme alan kirjallisuuteen sekä oman työkokemuksemme kautta, että osallisuus on tunne yhteisöön kuulumisesta ja sen asioihin vaikuttamisesta. Osallisuus on vastavuoroista toimintaa yhteisön ja yksilön välillä. Yhteisön velvoite on ottaa jäsenensä huomioon kun taas yksilön velvoite on osallistua aktiivisesti yhteisön toimintaan. Tunne kuulua johonkin yhteisöön on yksilöä voimaannuttava asia. Ihminen on sosiaalinen olento joka kaipaa tavoitteellisuutta ja yhdessä tekemistä.

7.2 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyydellä on suuri merkitys yksilön hyvinvoinnille. Yhteisöllisyyttä pidetään myös erityisen hyvänä lääkkeenä syrjäytymisen ehkäisyyn. Toisten ihmisten kohtaamisen ja vuorovaikutuksen on todettu edistävän psyykkistä sekä fyysistä terveyttä. Yhteisöllisyyttä on kolmea lajia. Luonnollisia yhteisöjä voivat olla naapurusto, ystävät ja muut eri tavalla muodostuneet sosiaaliset ryhmät. Alueelliset yhteisöt käsittävät maan-

tieteellisesti rajatut kylät, asuinyhteisöt ja lähiöt. Institutionaaliset yhteisöt ovat yleensä ammattilaisten kehittämää asumisyksiköitä esimerkiksi vanhuksille, kehitysvammaisille tai nuorille. Ihmiset voivat myös itse verkostoitua ja rakentaa kaipaamaansa yhteisöllisyyttä. Esimerkkeinä voidaan käyttää erilaisia nettiyhteisöjä, yhdessä järjestettäviä tapahtumia sekä erilaisia vertaisryhmiä. (Hyväri & Nylund 2010, 29–44.)

Voidaan sanoa, että kuuluminen johonkin yhteisöön on ensisijaisen tärkeää yhteiskunnassa elämisen kannalta. Yhteisö voi muodostua ihmisistä, joilla on jotain yhteistä, kuten harrastus, asuinalue, kiinnostuksen kohde tai yhteisiä kokemuksia. Kaikki yhteisöt eivät ole avoimia ja vapaaehtoisuuteen perustuvia. Institutionaaliset yhteisöt ovat hyviä esimerkkejä tästä. Yhteisöllisyyttä voi käyttää työmetodinä esimerkiksi pitkäaikaistyöttömien, päihteidenkäyttäjien sekä nuorten kanssa. Yhteisöllisyys koetaan yleensä positiivisena käsitteenä, mutta on myös negatiivista yhteisöllisyyttä. Esimerkkinä tästä voidaan pitää rikollisjengejä tai päihteidenkäytön ympärille muodostuneita yhteisöjä. Mutta kuitenkin myös näissä yhteisöissä yksilö voi kokea turvaa, yhteenkuuluvuutta ja voimaantumista. Institutionaalinen toimiva yhteisöllisyys vaatii toimivaa osallistamista sekä työntekijän uskoa asiakkaaseen, muutoksen mahdollisuuteen ja parempaan tulevaisuuteen. (Hyväri & Nylund 2010, 29–44.)

Teoksessa ”Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi” Markku T Hyyppä pohtii yhteisöllisyyden vaikutuksia ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin. Artikkelissa analysoitiin tuloksia siitä, miten Länsi-Suomessa ja Ahvenanmaalla asuvat ruotsinsuomalaiset ovat henkisesti ja fyysisesti terveempiä kuin suomalainen väestönosa. Yksi mielenkiintoisimmista tutkimustuloksista oli että Pohjois-Karjalassa 35-vuotiaista miehistä neljännesosa kuolee pääsemättä vanhuuseläkkeen piiriin kun taas Länsi-Suomen kaksikielistä ja Ahvenanmaalaisista vain viidesosa kuolee ennen vanhuuseläkkeelle pääsemistä. Myös elinikä on huomattavasti korkeampaa ruotsinkielisen väestön keskuudessa. Ruotsinkielisellä väestöllä on vähemmän sydän- ja verisuonitauteja, tuki- ja liikuntaelinsairauksia, mielen terveyden häiriöitä ja työkyvyttömyyseläkkeelle jääminen on vähäisempää kuin suomenkielisillä. Taloudellisella toimeentulolla tuloksia ei voi selittää, koska ruotsinkielisillä ei ole sen parempi eikä huonompi taloudellinen tilanne kuin suomenkielisilläkään. Suuri ero tutkimusryhmissä oli yhteisöllisyys tai sen puute. Ruotsinkielisellä väestönosalla on keskimäärin suuremmat sosiaaliset suhteet ja naapuriapu koettiin toimivaksi ja tärkeäksi kuin suomenkielisillä. Vapaaehtoistoimintaa ruotsinkielisillä oli myös

enemmän, kotiseutuyhdistyksestä kuorolauluun. Myös uskonnolliset yhteisöt ovat merkittävämmässä asemassa suomenkieliseen väestönosaan nähden. (Hyypä 2002, 28–56.)

On siis todettu, että yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen edistävät terveyttä ja sosiaalista yhteenkuuluvuuden tunnetta. Peilaamme jatkuvasti itseämme ympäröivään yhteisöön ja sieltä saatuun palautteeseen. Meillä on luonnollinen tarve kuulua johonkin, olla osa jostain tärkeää ja mielekästä. Edellä mainitussa artikkelissa mainittiin myös se, että epäterveelliset elämäntavat eivät välttämättä vaikuta hyvinvointiin niin paljon kun mahdollisesti puuttuva yhteisöllisyys. Esimerkiksi ruotsinkieliset nuoret tupakoivat ja syövät makeisia enemmän kuin suomenkieliset, mutta kokevat silti kokonaisvaltaisen terveytensä ja mielentilansa hyväksi. Suomenkielisten nuorten terveys koettiin huonoksi. Ruotsinkielisten nuorten yhteisöllisyys toimii terveyttä edistävällä tavalla. Tämän tutkimuksen mukaan yhteisöllisyys on lääke moniin sairauksiin kuten masennukseen. Yhteisöllisen toiminnan on myös todettu vähentävän stressiä. Se, miten yhteisöllisyyden mekanismi toimii terveyttä tukevalla tavalla, on vielä epäselvää, mutta sen vaikutukset ovat selkeästi nähtävissä. (Hyypä 2002, 28–56.)

8 KOTKAN NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY HANKKEESTA

Kotkalaisten nuorten ja nuorten aikuisten parissa toimivat tahot ovat havainneet, että Kotkan alueella on suuri väliinputoajien joukko, joilla riski syrjäytyä on suuri tai se on jo tapahtunut. On myös huomattu, että nuorten aikuisten elämänhallinnassa on puutteita. Elämänhallinnan puute saattaa osaltaan vaikuttaa siihen, että nuoria on paljon työelämän sekä koulutuksen ulkopuolella. Kun hankkeen suunnittelutyö aloitettiin, herättiin siihen ongelmaan, että nuorille aikuisille ei ole saatavilla varsinaista tukea puuttuvaan elämänhallintaan jos nuori ei ole työterveyden tai oppilashuollon piirissä. (Kotkan nuorten syrjäytymisen ehkäisy projektin hankesuunnitelma 2011.)

Kotkan alueella tapahtuvien suurien elinkeinoelämän muutosten takia nuorten työttömi- en määrä on kasvussa. Nuorten syrjäytymiseen liittyvistä huolista oli tullut yhteydenot- toja eri tahoilta erityisnuorisotyölle enenevässä määrin. Näistä syistä johtuen hanke sai alkunsa Kotka-Kymin seurakuntayhtymän erityisnuorisotyön toimesta. Projektin val- mistelussa on ollut mukana Kotka-Kymin seurakuntayhtymä, Saappaan tuki ry sekä Kotkan kaupungin nuorisotoimi. Rahoitus hankkeelle saatiin Euroopan sosiaalirahastol- ta. (Kotkan nuorten syrjäytymisen ehkäisy projektin hankesuunnitelma 2011.)

Hankkeen tavoitteena on lisätä nuorten aikuisten elämänhallintaa, osallisuutta ja poistaa yksinäisyyttä sekä vähentää syrjäytymistä. Konkreettiset työmenetelmät tavoitteiden saavuttamiseksi ovat uusien Saapas vapaaehtoisten kouluttaminen katupäivystyksiin, matalan kynnyksen kohtaamispaikkatoiminnan käynnistäminen ja pienryhmätoiminnan aloittaminen. Tavoitteena on myös hanketyöntekijän työn jatkaminen hankkeen loppumi- sen jälkeenkin moniammatillisena yhteistyönä seurakunnan ja kunnan välillä. (Kotkan nuorten syrjäytymisen ehkäisy projektin hankesuunnitelma 2011.)

Pitkän tähtäimen tavoitteena hankkeella on tehostaa etsivää nuorisotyötä löytämään erityisavun tarpeessa olevat nuoret. Erilaiset palvelut ja tuet ovat usein vaikeastikin saa- tavilla. Hankkeen tavoitteena voidaan myös pitää matalan kynnyksen palveluohjaamis- ta. Tavoitteena on myös nuorten aikuisten elämänhallinnan tukeminen esimerkiksi ver- taistuen, yhteisöllisyyden ja säännöllisen päivärytmin avulla. (Kotkan nuorten syrjäy- tymisen ehkäisy projektin hankesuunnitelma 2011.)

Hankkeella on ohjausryhmä, johon kuuluvat Kotkan kaupungin nuorisotoimen, Kotka-Kymin seurakuntayhtymän, Kotkan työvoimahallinnon, Kotkan poliisin, Kotkan yläasteiden, lukioiden ja ammattioppilaitosten, Apajan, Kotkan TE-toimiston sekä Saappaan tuki ry:n edustajia. Ohjausryhmän tavoitteena on tukea ja ohjata hanketyöntekijää työssään. (Kotkan nuorten syrjäytymisen ehkäisy projektin hankesuunnitelma 2011.)

9 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA AINEISTON KERUU

9.1 Tutkimusympäristö

Toteutimme haastattelututkimuksen loppusyksystä 2011. Tutkimustamme varten haastattelimme 4 sosiaalialan ammattilaista ja 3 nuorta aikuista. Mietimme pitkään haastateltavien valintaa. Päätimme haastatella ammattilaisia, joilla on kokemusta syrjäytyneiden nuorten aikuisten parissa työskentelystä nimenomaan Kotkan alueella. Pidimme tärkeänä, että haastateltavalla on näkemys siitä, mitä nuorten syrjäytyminen juuri Kotkan alueella tarkoittaa ja mitkä ovat siihen mahdollisesti johtavia syitä. Valitsimme haastateltaviksi edustajia Kotkan alueen sosiaalitoimesta, seurakunnasta, ammatillisesta oppilaitostyöstä sekä eräästä sosiaalialan järjestöstä.

Nuoria aikuisia kohdalla päätimme yrittää tavoittaa Langinkosken seurakunnan diakoniatyön vastaanotolta. Diakoniatuimistossa asioivat henkilöt ovat usein myös sosiaalitoimen asiakkaita, joten ainakin osan kävijöistä voi olettaa kuuluvan Henggarin kohde-ryhmään. Diakoniatuimistossa ihmisiä on myös helpompi lähestyä kuin virallisimmissa yhteyksissä, kuten esimerkiksi sosiaalitoimistossa. Haastattelemamme nuoret olivat 16–29-vuotiaita. Heillä ei ollut toisen asteen koulutusta, eivätkä he olleet työelämässä tai opiskelijoita.

Lähestyimme ammattilaisia ensin sähköpostitse ja tiedustelimme, olisiko heillä halukkuutta osallistua haastattelututkimuksemme. Vastaukset saimme nopeasti, osittain myös oman aktiivisuutemme ansiosta. Teimme niin, että jos sähköpostimme ei ollut vastattu viikon kuluessa, otimme mahdolliseen haastateltavaan yhteyttä puhelimitse. Vaikeimmin tavoitettavissa tuntuivat olevan Kotkan kaupungin sosiaaliohjaajat. Onnekkaimme saimme kuitenkin asiantuntevan haastateltavan myös sosiaalitoimesta. Halukkaiden kanssa sovimme haastatteluajat ja keskustelimme mahdollisista luvista, joita esimiehiltä olisi haettava.

Haastatteluajan valintaan vaikuttavat monet seikat, kuten tutkittava ilmiö ja käytössä olevat resurssit. Käytännössä paikka voi olla mikä tahansa, mutta useimmiten se on haastateltavan koti, työpaikka, koulu, jokin laitos tai julkinen tila. Haastattelu vaatii

hyvän kontaktin haastateltavaan, joten haastattelupaikan on oltava haastattelevalle turvallinen ja rauhallinen. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 73–75.) Tämän vuoksi ammattilaisten haastattelut suoritimme kunkin omalla työpaikalla.

Nuorien aikuisten haastattelut tehtiin diakoniavastaanotolla, sillä emme pitäneet mahdollisena mennä heidän koteihinsa. Se olisi voinut myös heikentää heidän halukkuuttaan osallistua tutkimukseen.

Haastattelut nauhoitettiin, minkä jälkeen ne litteroitiin. Litteroinnin aikana tuli selkeästi esiin se, miten tärkeää on haastattelukysymysten tarkka suunnittelu. Koska haastattelukysymykset olivat selkeitä ja etenivät johdonmukaisesti, aineiston teemoittelu oli helppoa. Monissa kysymyksissä siirryttiin luontevasti seuraavaan aiheeseen tai sitä sivuttiin jo aikaisemmin. Haastattelukysymykset olivat mielestämme onnistuneita.

Oli mielenkiintoista havaita se, että ammattilaisten näkemykset haastatteluteemoista olivat samankaltaisia, vaikka he työskentelevätkin eri ympäristöissä. Näin voimme mielestämme puhua saturaatiosta eli haastatteluiden vastauksien kylläntymispisteestä. Kylläntymispisteestä puhutaan silloin, kun tutkimusaineisto alkaa toistaa itseään, eikä lisäaineiston tuominen tutkimukseen tuo olennaisesti uutta tietoa tai sisältöä työhön. Jotta kylläntymispiste voidaan määrittää, tulee tutkijan tietää, mitä tutkimuksella haetaan. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan käsitteitä ja kokemuksia ja kun nämä alkavat toistumaan haastatteluaineistossa, voidaan puhua kylläntymisestä. Kylläntymispiste on siis tutkimuskohtainen ja sen määrittää tutkija itse. (Vilkkä 2009, 127–129.)

9.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset ja työn tarkoitus muuttui opinnäytetyöprosessimme aikana. Koska nuorten aikuisten matalan kynnyksen toiminta ei käynnistynyt toivotulla tavalla, myös meidän piti muuttaa lähestymistapaa aiheeseen. Alun perin tarkoituksemme oli havainnoida ja haastatella nuoria, jotka käyvät kohtaamispaikka Henggarissa. Nuorten haastattelu olisi ollut mielekästä toiminnan kehittämisen ja jatkuvuuden kannalta, mutta koska tilanne muuttui, jouduimme vaihtamaan tutkimuksemme näkökulmaa.

Näin ollen tutkimuskysymyksiksi nousivat laajemmat kokonaisuudet nuorten aikuisten palveluiden kehittämiseksi Kotkassa. Halusimme ottaa selvää siitä, miten sosiaalialan ammattilaiset kokevat nuorten aikuisten tilanteen tässä ajassa. Miten nuorten aikuisten syrjäytyminen näkyy Kotkan sosiaalityön kentällä ja mitkä ovat syrjäytymiseen vaikuttavia syitä? Meitä kiinnosti tietää, onko Kotkan alueella jotain erityistä ja nähtävää syytä siihen, miksi Kymenlaakso on nuorten aikuisten syrjäytymistilastojen kärjessä?

Tutkimuksen avulla halusimme selvittää myös sen, miten ammattilaisten mielestä kohtaamispaikkatoimintaa tulisi kehittää, jotta se vastaisi mahdollisimman hyvin sille asetettuja päämääriä ja tavoittaisi myös nuoret aikuiset paremmin. Haastattelimme myös kolmea nuorten aikuisten kohtaamispaikka toiminnan kohderyhmään kuuluvaa nuorta aikuista. Halusimme selvittää myös heidän näkemyksiään kohtaamispaikkatoiminnan kehittämisestä ja tarpeellisuudesta Kotkassa. Koimme tärkeäksi myös tuoda nuoren äänen tähän työhön.

9.3 Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus

Käytimme tutkimuksessamme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Päädyimme kvalitatiiviseen tutkimukseen työssämme, koska tutkimme ihmisten kokemuksia ja näkemyksiä työmme teemoista. Laadullinen tutkimus antaa myös enemmän liikumavaraa itse tutkimuksen toteuttamiseen ja haastateltavien omien kokemusten esiin tuomiseen.

Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana pidetään ihmisten subjektiivisten kokemusten kuvaamista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ihminen on siis tiedonkeruun olennainen osa. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii tutkimaan kohdettaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja kuvata juuri niitä asioita, joita yksilö pitää merkityksellisenä ja tärkeänä omassa elämässään. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 151-155.)

Laadullisessa tutkimusmenetelmässä tarkastellaan usein merkitysten maailmaa, joka koostuu ihmisten välisestä ymmärryksestä ja merkityksestä. Tämä asetelma asettaa jo sellaisenaan haastetta tutkimukseen, koska kyseessä on ihmisten henkilökohtaiset lähtökohdat tiettyyn tutkittavaan asiaan ja myös tutkijan omat kokemukset ja ajatukset saat-

tavat vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Laadullisen tutkimusmenetelmän erityispiirteenä onkin se, että tavoitteena ei voida pitää ehdottoman totuuden löytämistä, vaan ihmisten kokemusten ja käsitysten avaamista ja merkityksen löytämistä. (Vilka 2009, 97–99.)

Laadullinen tutkimus toteutetaan usein luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa, joissa ihminen on tiedonkeruun instrumentti. Samoin kohdejoukko on valittu tietoisesti, ei satunnaisotantaa käyttäen. Tutkimusmenetelmät ovat senkaltaisia, että tutkittavien ääni pääsee kuuluviin, kuten erilaiset teemahaastattelut. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 151–155.)

9.4 Haastattelumenetelmänä puolistrukturoitu teemahaastattelu

Käytimme tutkimusmenetelmänä puolistrukturoitua haastattelua eli teemahaastattelua. Puolistrukturoitu haastattelu on menetelmä perinteisen lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välissä. Tässä metodissa tutkimuskysymykset ovat kaikille haastateltaville samat, mutta kysymysten sanamuodot ja järjestys voivat vaihdella. Samoin haastateltavan vastausten ei tarvitse olla tietynlaisia vaan vastausmuoto on vapaampi. Menetelmässä tietty osa on siis ennalta määrätty, mutta liikkumavaraa on runsaasti. (Hirsjärvi & Hurme 2001 41–48.)

Koska halusimme tietää, miten haastateltavat kokivat ja näkivät tutkittavan asian, teemahaastattelu oli mielestämme paras keino toteuttaa tutkimus. Lisäksi laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston koolla ei ole niin suurta merkitystä kuin laadulla. Laadullisessa tutkimusmenetelmässä tutkimusaineisto toimii apuvälineenä ilmiön ymmärtämisessä. (Vilka 2009, 126.)

9.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy monia seikkoja. Tutkimusta ei voida pitää luotettavana esimerkiksi silloin, kun tallenteiden kuuluvuus on huono, litteroinnin tai muun vastaavan periaatteet muuttuvat tutkimuksen aikana tai jos aineiston luokittelu on satumanvaraista. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 185–188.)

Tutkittavan tulisi myös ymmärtää kysymys sillä tavalla, jolla tutkija haluaa sen ymmärrettävän. Tutkimuksen tulokset voivat vääristyä oleellisesti mikäli tutkittava käsittää kysymyksen väärin tai tutkija esittää asiansa epäselvästi. (Vilka 2009, 161–162.) Omassa haastattelututkimuksessamme pyrimme tietoisesti välttämään epäselviä kysymyksiä ja avaamaan termejä. Näin mahdollistimme sen, että puhumme asiasta ja samoin termein kuin haastateltavatkin. Myös haastattelujen aikana olimme mahdollisimman objektiivisia kysymyksiimme nähden. Emme halunneet antaa haastateltaville valmiita asenteita tai vastauksia haastattelun aikana. Toisaalta ammattilaisia haastatellessa on aina se etu, että he tuntevat ammattitermistön ja he ovat tietoisia alan ajankohtaisista ilmiöistä.

Tutkimusta tehdessä on aina huomioitava sen eettiset haasteet ja ongelmakohdat. Varsinkin ihmistieteessä eettisten kysymysten eteen joudutaan tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Tutkimuksessamme käyttämässä haastattelu menetelmässä, jossa ollaan suorassa kontaktissa tutkittaviin, eettiset kysymykset ovat hyvin monitahoisia. Tutkimuksen kuluessa eteen tulevia eettisiä ongelmia ei voida etukäteen tarkasti luetella, mutta tiettyihin teemoihin on hyvä varautua. Ennen haastattelua on hyvä pohtia esimerkiksi seuraavia teemoja: tutkimuksen tarkoitus, Informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus sekä seuraukset ja yksityisyys. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 19–20.)

Tutkimusta suunniteltaessa on mietittävä tutkimuksen tarkoitusta. Onko tutkimukselle tarvetta? Miten se palvelee tutkittavaa? (Hirsjärvi & Hurme 2001, 19–20.) Opinnäytetyöprosessin aikana olemme havainneet, että nuorten aikuisten parissa tehtävä työ Kotkassa on hajanaista. Monet tahot tekevät työtä nuorten aikuisten parissa. Myös erilaiset syrjäytymisen ehkäisyyn suunnatut hankkeet toimivat tämän kohderyhmän parissa. Kuitenkin paljosta tekemisestä huolimatta monella nuorella aikuisella ei ole kontaktia yhteenkään työntekijätahoon. Tietynlainen johdonmukaisuus ja moniammatillinen yhteistyö Kotkassa kaipaa vielä kehittämistä. Sosiaalialan ammattilaiset, joita haastattelimme, pitivät työtämme tarkoituksenmukaisena ja tarpeellisena. Kaikki haastateltavat halusivat myös nähdä lopullisen opinnäytetyömme, joka kertoo mielestämme siitä, että työstämme voi olla hyötyä myös heille ammatillisesti.

Haastattelututkimusta tekevän tutkijan eteen tulee usein kysymys siitä, kuinka paljon tutkimuksen tavoitteista ja menettelytavoista on hyvä kertoa haastateltavalle. Eettisiin

periaatteisiin kuuluu se, että tutkittavalla on oikeus tietää mihin yhteyteen ja mitä tarkoitusta varten hän haastattelun antaa. On kuitenkin mahdollista, että tieto voi vääristää tuloksia tai vaikuttaa tutkittavan käyttäytymiseen. Tarkkaa rajaa tähän on vaikea vetää, mutta pääsääntönä voidaan pitää sitä, että tutkittava on antanut suostumuksensa haastatteluun asianmukaisen informaation pohjalta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 19–20.)

Tutkimusta tehdessämme kerroimme haastateltaville tekevämme opinnäytetyöhöemme kuuluvaa tutkimusta Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Varmistimme, että meillä oli kunkin haastateltavan ammattilaisen esimiehen lupa haastattelun tekemiseen. Lähetimme haastateltaville haastattelukysymysten rungon etukäteen, jotta he voisivat varautua tuleviin kysymyksiin ja halutessaan perehtyä käsiteltäviin teemoihin.

Langinkosken seurakunnan diakoniatyötoimistossa tehtyjä haastatteluja varten pyysimme tutkimusluvat kirkkoherralta. Koska haastateltavat olivat täysi-ikäisiä, saimme haastatella heitä tämän luvan avulla.

Tekemämme haastattelut olivat luottamuksellisia. Annoimme haastateltaville mahdollisuuden keskeyttää haastattelu halutessaan ja vaikuttamaan lopussa siihen mitä osaa materiaalista saamme työssämme käyttää. Valitsimme haastattelupaikoiksi tiloja, joiden äänieristys oli tarvittava ja joissa mahdollisten häiriötekijöiden määrä oli vähäinen.

Pyrimme käsittelemään tutkimus aineistoa ja -tuloksia siten, että haastateltavien henkilöllisyys ei paljastu missään tutkimuksen vaiheessa. Tätä painotimme haastateltaville saadaksemme heiltä mahdollisimman totuudenmukaisia vastauksia ja aitoja reaktioita. Jouduimme miettimään, miten erittelemme eri haastateltavat toisistaan siten, että heidän yksityisyytensä säilyy, eikä heitä tai heidän vastauksia voida tunnistaa.

10 TUTKIMUSTULOKSET

10.1 Aineiston analyysi

Kun haastattelumenetelmänä käytetään teemahaastattelua, aineisto voi olla runsas. Yleensä kaikkea materiaalia ei kuitenkaan ole välttämätöntä analysoida, koska teemahaastattelussa tutkija ei pysty hyödyntämään kaikkea kerättyä tietoa. Aineiston analyysia voidaan pitää tutkijalle haastavana, mutta toisaalta mielenkiintoisena tutkimuksen vaiheena. Aineiston analyysiin on syytä ryhtyä mahdollisimman pian sen jälkeen kun aineisto on kerätty. (Hirsjärvi & Hurme 2001 135–138.) Aloitimmekin aineiston purkamisen miltei heti, kun haastattelut olivat tehty. Näin emme etääntyneet aiheesta ja litterointi sekä aineiston analysoiminen oli helpompaa. Litteroinnin jälkeen jaottelimme vastaukset teemoittain ja kysymysten mukaan. Koska näimme kysymysten asettelussa paljon vaivaa, teemoittelu oli helppoa.

Koska opinnäytetyöhömmme saadut haastattelut ovat nimettömiä, päätimme, että emme käytä haastateltavien ammattinimikkeitä. Päädyimme käyttämään asiantuntijoista nimikettä A1, A2 ja niin edelleen. Nuorista haastateltavista käytimme nimikkeitä N1, N2 ja N3.

Ammattilaisilta kysyimme kuusi kysymystä (LIITE1). Kaikki kysymykset linkittyivät toisiinsa hyvin ja edellisen kysymyksen vastauksesta päästiin siirtymään sujuvasti seuraavaan kysymykseen. Totesimme myös haastateltavien kanssa sen, että nämä aiheet liittyvät toisiinsa olennaisesti. Jos puhumme syrjäytymisestä, puheeksi tulee usein myös elämänhallinta, osallisuus sekä moniammatillinen yhteistyö eri toimijoiden välillä.

Nuorten haastattelut eivät olleet yhtä laajoja tai syväluotaavia kuin ammattilaisten haastattelut. Tämä johtui osaltaan siitä, että halusimme heiltä kehitysehdotuksia liittyen nimenomaan Henggarin toiminnan kehittämiseen ja arviointiin. Mielestämme oli tärkeää tuoda kohderyhmään kuuluvan nuoren ääni tähän työhön, koska heille sitä palvelua ollaan tarjoamassa.

10.2 Tutkimuksen tuloksia

10.2.1 Syrjäytymisen syitä Kotkan alueella

Ensimmäinen kysymyksemme koski nuorten aikuisten syrjäytymistä ja siihen liittyvistä syistä. Kaikki neljä ammattilaista olivat sitä mieltä, että syrjäytyminen ei tapahdu yhdestä tai kahdesta selkeästä syystä, vaan se on monien tekijöiden summa. Suurina ongelmina ammattilaiset pitivät koulupudokkuutta, työttömyyttä, päihteiden väärinkäyttöä sekä yli sukupolven tapahtuvaa syrjäytymistä.

Koulupudokkuus ja siitä johtuva työttömyys ja elämässä harhailu voi jäädä pysyväksi olotilaksi monelle. Ajelehtiminen ilman kiinnekohtaa voi osaltaan aiheuttaa syrjäytymistä yhteiskunnasta. Nykyään yhteiskunta vaatii nuorilta paljon. Kouluttamattomille ei yksinkertaisesti löydy työtä niin helposti kuin ennen.

Rakennemuutokset ja irtisanomiset Kotkan alueen teollisuudessa kohdistuvat ensimmäisenä kouluttamattomiin työntekijöihin. Vielä joitakin vuosia sitten työpaikat paperitehtaassa saattoivat periytyä ”isältä pojalle”. Nyt ilman koulutusta töihin ei pääse ja työpaikat teollisuudessa vähenevät koko ajan. Tämä on nimenomaan Kotkan tilanteessa oma-leimaista tällä hetkellä.

Yks syy on varmasti tämä tän hetken lama, ettei oo työpaikkoja. Aikaisempina vuosikymmeninä jos ei oo halunnu koulunpenkille mennä, ni on löytyny työpaikka. (A2)

Tietynlainen elämäntyyli opitaan haastateltavien mukaan jo kotona, eikä siitä ole helppoa päästä irti. Kotkassa yli sukupolven tapahtuvaa syrjäytymistä on asiantuntijoiden mukaan havaittavissa paljon. Monien asiakkaiden vanhemmat ja jopa isovanhemmat ovat tuttuja työntekijöille.

Paljon on mun mielestä kysymys siitä, että nää on jo toisessa tai kolmannessa polvessa syrjäytyneitä monet. En mä tiedä onks se se 90-luvun lammasta mist se on sitte lähtösin, et ne ei oo saanu kotoo semmosta pärjäämisen ja asioiden hoitamisen mallia. Et ei oo opittu sitä et ite hoidetaa laskut vaan vanhemmatki on vieny laskut sosiaalitoimistoon. Ni niinhän minäkin teen. (A2)

Jo vanhemmilta opitaan se, että ei välttämättä ole duunii, et sossusta saa rahaa. Ja niin edespäin. Yhteiskunta elättää. Eli tavallaa sieltä, en nyt ihan sano että äidinmaidosta, mut ku aletaa olla siellä jo ihan isovanhemmista lähtien. Että ei oo työpaikkaa ja ne elinolot ei oo ihan optimaaliset. (A4)

10.2.2 Kotkalaisten nuorten syrjäytyminen asiantuntijoiden näkökulmasta

Kotkan alueella nuoria toimeentulotuen asiakkaita on paljon. Yhden haastateltavan arvion mukaan pysyvien toimeentulotukiasiakkaiden määrä on 3500, joista nuoria alle 25-vuotiaita on 800 eli yli 22,8 %. Toimeentulotuki on tarkoitettu väliaikaiseksi avuksi akuuttiin elämäntilanteeseen. Monilla se on kuitenkin jäänyt pysyväksi ja ainoaksi tuloksi. Yli 25-vuotiaiden toimeentuloasiakkaiden määrä on lisääntynyt vuodesta 2010 noin 4 %, alle 25-vuotiaiden määrä on lisääntynyt samassa ajassa noin 7 %.

Joo, melkeimpä tää porukka(nuoret alle 25 vuotiaat) on just niitä, joiden peräti ainoona tulomuotona on se toimeentulotuki. Et siin ei oo kovin paljo näit sellasii väliaikaisia avunsaajia. Et ehkä muissa kaupungeissa on enemmän niitä sellasia opiskeluaikaan liittyviä tilapäisiä (toimeentulotuen saajia niinku pitäiskii olla ja siihen toimeentulotuki onkin tarkotettu. (A1)

Jotta alle 25-vuotiaana on oikeutettu työmarkkinatukeen, on haettava yhteishaussa opiskelupaikkaa. Tämä menetelmä on tarkoitettu aktivoivaksi käytännöksi, mutta todellisuus voi olla toinen. Monet nuoret hakevat oppilaitoksiin joihin on todella vaikea päästä tai aloille, jotka eivät nuorta kiinnosta ja jonne he eivät oikeasti halua päästä. Tämä taas aiheuttaa sen, että koulu saatetaan lopettaa kesken. Koulun kesken lopettaminen palauttaa nuoren takaisin toimeentulotuen piiriin. Osa asiantuntijoista olikin sitä mieltä, että koulutuspakko voi enemmän passivoida kun aktivoida nuorta.

Kaikki asiantuntijat kokivat, että syrjäytymistä ennaltaehkäisevää työtä ei ole. Kaikki nuorten aikuisten parissa tehtävä työ on jo korjaavaa työtä. Se, mitä syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtävä työ voisi olla, ei ollut selvää. Tuntuu, että syrjäytymisen ehkäisystä puhutaan paljon, mutta kukaan ei tunnu tietävän sitä, mitä sen pitäisi käytännössä olla.

Eräs haastateltavista piti yhteistyötä oppilaitosten kanssa todella tärkeänä syrjäytymisen ennaltaehkäisyn kannalta. Koska suurin osa nuorista käy peruskoulun, niin jo siellä pitäisi puuttua syrjäytymiseen johtaviin syihin. Oppitunneilla voitaisiin käsitellä elämäntilannetta, rahankäyttöä ja opiskelua. Samoin haastateltavan mukaan koulut voisivat pi-

tää ovensa auki myös iltaisin, jotta nuoret voisivat kohdata toisensa tutussa ympäristössä. Tämä tosin koskisi luultavasti vain niitä, jotka ovat koulussa.

Ennaltaehkäisyä pitäisi olla vielä enemmän. Asioista tiedottamista. Kyllä yhteistyö oppilaitosten kanssa ois mun mielestä tosi olennainen. Et asiat tulis nuorille jotenki itsestään selviksi ennen ku päädytään ongelmiin. (A3)

10.2.3 Puutteista nuorten aikuisten elämönhallinnassa?

Nuorten aikuisten elämönhallinnan puute näkyi kaikkien asiantuntijoiden työssä. Haastatteluissa tuli esille, että yhdestä elämän osa-alueen ongelmasta ei välttämättä ole vaaraa elämönhallinnan kokemukseen, mutta jos ongelmia ilmenee useammassa elämän osa-alueessa se saattaa lisätä riskiä syrjäytyä yhteiskunnan ulkopuolelle. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että esimerkiksi huono rahatilanne ei yksinään välttämättä huononna elämänlaatua, jos sosiaaliset verkostot ovat kunnossa.

Jos menee huonosti, ni tuntuu että menee huonosti vähän kaikissa elämän osa-alueissa. Päihteiden käytös, ihmissuhteissa.. Mitä nyt elämönhallintaan viel nyt kuuluis.. Että mistä sieltä lähtis ylöspäin ku kaikki asiat on vähä pielessä.. Et vaik ois köyhä, mut jos on ihmissuhteet kunnossa, ni kai sen köyhyyden ehkä kestää paremmin. Mut monella nuorella on sit kaikki asiat yhtä aikaa pielessä. (A1)

Rahankäytön ongelmat koettiin olevan ehkäpä suurin elämönhallintaan liittyvä haaste. Nykyaikana materian ja varallisuuden merkitys on korostunut. Mitään ei tarvitse odottaa kun on aina mahdollista ottaa vaikkapa pikavippi. Kaikki pikavipit eivät tosin ole otettu turhaan, vaan ihan elämiseen. Monet haastateltavat kuitenkin kokivat asian niin, että nuorille on tärkeämpää ostaa tavaraa, jota he eivät välttämättä tarvitse, kun vaikkapa maksaa vuokraa. Yhteiskunta ja media ruokkivat kuvaa siitä, että jokaisella pitäisi olla uusimmat elektroniset tavarat ja merkkivaatteet. Eräs haastateltava on havainnut työssään sen, että rahaa ei välttämättä ole ruokaan tai vuokranmaksuun, mutta kädessä on uusin mahdollinen matkapuhelin. Myös rahankäytön ongelmissa korostui kodin ja perheen vaikutus nuoren elämönhallintaan. Kotoa saatu malli periytyy usein myös nuoren elämään.

Se (pikavipit) on se ensimmäinen konsteista mikä tulee mieleen, ku ei oo rahaa. Se rahanpuute näil nuoril johtuu usein jostaa ihan järkevästä syystä, ne ei oo sellasia huhaa- pikavippejä mun mielestä, että ne on ollu sellasia

et on ollu just sairautta tai opiskelua et rahat on oikeesti loppunu kesken...
...Mut hirveen helposti nuoret rupee paikkaamaan pikavipeillä. Et mä aat-
telen, et tää on tää nykyajan yhteiskuntakulttuuri et heti mulle kaikki tän-
ne. (A2)

Myös vastuunotto omasta elämästä ja päätöksistä nähtiin nuorten elämänhallinnan on-
gelmana. Osalla nuorista aikuisista voi olla vaikeuksia ottaa vastuuta omasta elämäs-
tään. Työ ja opiskeluelämän perus pelisäännöt voivat olla hukassa. Ei esimerkiksi ilmoi-
teta työharjoittelupaikkaan jos on aamulla sairastunut ja ei pääsekään töihin. Tai omat
epäonnistumiset lykätään helposti muiden vastuulle.

No ehkä se kuvaa niinku eniten, ettei tavallaa ota vastuuta omista teoista
tai päätöksistä.. Ehkä väliinpitämätön on niinku väärä sana, mut on se
asenne, et joku muu hoitaa tän mulle. Et en mie jaksa, en mie viitti, tää on
hirveen vaikeeta.. ..Mut sit on myös sitä että ei tiedetä asioista, esimerkiksi
et mitkä oikeudet ittellee kuuluu, ja sitte myös se, että ei uskalleta niinku
lähteä hakemaan sitä apua. (A4)

10.2.4 Onko matalan kynnyksen kohtaamispaikkatoiminnalle tilausta Kotkassa?

Kaikki haastateltavat asiantuntijat olivat sitä mieltä, että nuorten aikuisten matalan kyn-
nyksen kohtaamispaikalle on tarvetta Kotkassa. Suurin kysymys tuntui olevan se, miten
nuoret saataisiin aktivoitua niin, että he tulisivat toimintaan mukaan. Koska kyse on
nuorista aikuisista, joilla ei välttämättä ole päivärytmiä tai harrastuksia, kohderyhmän
paikalle saaminen on erittäin haastavaa. Asiantuntijat arvioivat, että jos ei ole pakko
mennä tiettyyn paikkaan tiettyä aikana, ei sinne tule lähdettyä.

Myös sähköiset yhteisöpalvelimet koettiin haasteeksi nuorten yhteen saattamiselle.
Koska suurin osa nuorista on tottunut viestimään Facebookin, Messengerin, Twitterin ja
MySpacen kautta, arvioitiin, suoran kohtaamisen olevan jopa vaikeaa.

Et sit se yhteisöllisyys hoidetaan siellä(yhteisöpalvelimissa). Ja se on eri
asia kuitenkin. Siis jotenkin niinku se, että, ei sitte osata olla ihmisten
kanssa livenä.. ... Ei osata sitä, et mitä ihmiselle voi oikeesti sanoa, et
mistä ihminen voi loukkaantua. (A1)

Myös ikäpolvikysymys tuli tässä asiassa esiin. Erilaisia päivätoimintakeskuksia on aina
järjestetty tietyille kohderyhmille, esimerkiksi päihdeongelmallisille, mielenterveyskun-
toutujille ja vanhuksille. Nämä ovat olleet toimivia konsepteja aikaisemmin, mutta tun-

tuvat vetävän nykyään vanhempaa väestöä puoleensa. Tämänkaltainen toiminta ei välttämättä houkuta nuoria enää samalla tavalla kun aikaisemmin. Tulisi ottaa paremmin selvää siitä, mitä nuoret haluavat ja millä tavalla tämänkaltainen toiminta tulisi toteuttaa.

Ehkä toisaalta myös sen ymmärtäminen et mistä tämän ajan nuoret on kiinnostunut.. ..Et toisaalta ei myös tarjota sellasia palveluja mikä tyydytti mun tarpeita silloin ku mä olin sen ikänen. (A3)

Kaikki haastateltavat kokivat nuorten aikuisten kohtaamispaikan toimintakonseptina erittäin tärkeänä ja tarpeellisena. Jo pelkästään, se, että olisi paikka johon ei tarvitse erillistä lähetettä, mutta jossa kuitenkin olisi ammattitaitoista henkilökuntaa, koettiin hyvänä. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että nyky-yhteiskunta on monimutkainen ja byrokraattinen. Jos henkilö ei osaa tai jaksaa itse etsiä itselleen palveluita, hän voi jäädä todella yksin. Monet tukimuodot juoksuttavat asiakasta ”luukulta luukulle” ja se jo pelkästään on nöyryyttävää ja kuluttavaa. Puhumattakaan siitä, että näitä nuoria ei välttämättä kuuntele tai kohtaa kukaan. Jos ihminen nähdään sosiaalityön kentässä pelkinä numeroina ja tositteina, se ei tue kenenkään jaksamista eikä elämässä pärjäämistä.

Heil (etsivä nuorisotyö) on tavallaan se haaste tai ongelma kun niitä paikkoja ei ole riittävästi ja usein siihen tarvitsee sen lähetteen tai jonku diagnoosin (A4)

10.2.5 Syrjäytyneiden nuorten aikuisten tavoittaminen

Uutta toimintaa aloitettaessa mainostus ja toiminnasta tiedottaminen on ensisijaisen tärkeää. Nuoren syrjäytyneiden aikuisten kohdalla mainosjuliste kaupan ikkunassa ei välttämättä riitä. Toiminta tulee tehdä näkyväksi ja sille tulee antaa kasvot. Yksi hyväksi havaittu keino on mennä ja etsiä asiakkaita toiminnalle. Nuorille pitäisi kertoa toiminnasta ja avata sitä, mistä on kyse. Tämä kohderyhmä ei ikävä kyllä liiku ilman kannustusta tai tukea. Myös muille nuorten aikuisten kanssa toimiville tahoille tulisi toimintaa markkinoida. Kukaan asiantuntija tai alan ammattilainen ei lähetä toimintaan omaa asiakastaan, jos ei tiedä mistä on kyse.

Ne ammattityöntekijöiden keskinäiset verkostot, tuoda ne esiin. Jotta se tieto kulkee meidän jokaisen kautta. Että tiedettäis mistä on kysymys. (A3)

Puhuessamme haastateltavien kanssa nuorten aikuisten kohtaamispaikkatoiminnan kehittämistä, esiin nousi päivätoiminnan fyysinen sijainti. Kotka on jakautunut suurelle alueella ja julkiset yhteydet eivät ole kovin hyvät. Kotkan Ruonalassa sijaitsevan kirkon tilat ovat hyvät. Koska tila on suunniteltu nuorten käyttöön, se on kodinomainen ja viihtyisiä. Siellä on myös runsaasti erilaisia mahdollisuuksia viettää aikaa yhdessä erilaisten pelien ja muiden virikkeiden parissa.

Ongelmana Ruonalassa on se, että se on kartalta katsottuna keskellä kaikkea, mutta käytännössä asualueella, jossa ei asu nuoria aikuisia juuri yhtään. Joten päästäkseen paikalle, nuorten tulisi käyttää linja-autoa, johon kaikilla ei ole varaa. Jos nuorella ei ole koulua tai työtoimintaa, sosiaalitoimisto ei korvaa bussikorttia. Julkinen liikenne Kotkassa on todella kallista verrattuna vaikkapa pääkaupunki seutuun. Yhteen edestakaiseen matkaan Kotkansaaren ja Ruonalan välillä voi kulua miltei 8 euroa.

Monen haastateltavan mielestä tämäntyylinen paikka pitäisi sijaita siellä, missä kohde-ryhmä liikkuu. Paikka, johon voisi poiketa, ilman että sinne tarvitsisi erikseen lähteä. Kotkan virallisen keskustan lisäksi on myös kaksi muuta keskustaa. Nuoret ovat hakeutuneet näiden keskustojen läheisyyteen siksi että kaupungin vuokratalot keskittyvät näille alueille. Ruonalan alue on lähinnä omakotitaloaluetta, jossa ei ole pieniä vuokra-asuntoja.

Se paikka ei oo ehkä paras mahdollinen. Se Ruonala, et jotenkii.. Jos ajattellaan Karhuvuoren alueen nuoria tai Kotkan keskustan nuoria tai Karhulan nuoria ni kyl tää Kotka on niin jakautunu, et sen pitäis olla just siellä. Eli jossain ihan keskellä Karhuvuorta. Se varmasti vetäis enemmän. Sinne ois helppo tulla, ohimennen, vahingossa. Et se on aina hankalampaa jos pitää varta vasten lähteä johonkii. Varsinkin niille nuorille jotka muutenkii ajalehtii elämässä. (A2)

Haastateltavat asiantuntijat nostivat esiin etsivän nuorisotyön merkityksen päivätoiminnan toteutumisessa. Etsivä nuorisotyö on ainoa työmuoto, joka etsii nuoria jotka ovat tipahtaneet syystä tai toisesta koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle. Monien mielestä etsivän nuorisotyön tulisi fyysisesti tuoda nuoria tämänkaltaiseen toimintaan. Toisaalta, jos toiminnasta ei tiedetä tarpeeksi, työntekijän on vaikeaa tuoda omaa asiakastaan toimintaan mukaan. Tiedottaminen ja toimivan palveluverkoston luominen eri toimijoiden välillä nousee jälleen esiin.

Esimerkiksi Finderssit (etsivä nuorisotyö) liikkuu ja etsii nuoria jotka on niinku pudonnu järjestelmän ulkopuolelle. Ni sitte Finderssit vois vaikka esimerkiksi viedä sinne (kohtaamispaikkaan). (A1)

Etsivä nuorisotyöhän tekee juurikin tätä. Et saattaa tavallaan niihi palveluihi. (A4)

Ne jotka tarttis sitä toimintaa ni ne ei välttämättä lähe vaik joku tulis ko-toont hakemaa. Et nyt mennää ja taluttais sinne ja laittais sen soppalautasen siihe eteen et syö siitä. (A2)

Eräs haastateltava nosti myös esille sen, että liiallisella valmiiksi pureskellulla konseptilla ei tueta nuoren omatoimisuutta tai vastuunottoa. Jos nuori viedään kädestä pitäen joka paikkaan ja kaikki tarjotaan valmiina, ei nuori opi ottamaan vastuuta omasta elämästään tai hoitamaan omia asioitaan. Tämän haastateltavan mukaan maailma ei toimi sillä tavalla, että kaikki tulee valmiina eteen ja joka paikkaan viedään jos ei itse jaksakaan mennä.

Ku nuoret pitää kädestä pitäen taluttaa kaikkii palveluihin ja niille pitää olla joku oikotie, et ei ne jaksaa odottaa jos on vaikka jonoa terveystieteeseen ja jos ajanvaraus on pitkän ajan kuluttua, et se pitäis saaha heti. Et sekii on vähä karhunpalvelus, et yhteiskunta ei nyt toimi niin. (A1)

Kohtaamispaikkatoiminnan ajankohta oli monen asiantuntijan mielestä hyvä. Iltapäiväaikaan tapahtuva toimintaa tukisi nuoren aikuisen päivärytmiä. Päivällä kun tulisi olla hereillä ja yöllä nukkua. Monet haastateltavat tosin miettivät, että tämänkaltaista toimintaa nuorten mielestä tulisi toteutua myöhemmin illasta tai jopa yöstä. Eräs haastateltava oli sitä mieltä, että ammattilaisten tai nyky-yhteiskunnan ei tulisi niin voimakkaasti määrittää sitä, mikä on ”normaali” päivärytmi. Tai, että kuka on syrjäytynyt.

Mitä jos nuori on aktiivinen johonki aikaan ja rakentelee ihan valtavia tietokonemaailmoja, ni kuka voi mennä sanomaan et se on ihan väärä aika tai väärä homma. Et sun pitäis tulla pompottaa meidän kaa palloa kaheksalta aamulla. (A3)

Toiminnan kehittämisessä nousi myös esiin se, että kohtaamispaikka ei saa leimata nuorta, joka siellä käy. Jos toimintaa markkinoidaan voimakkaasti juuri syrjäytyneille, aiheuttaa se sen ongelman, että kukaan ei samaistu kohderyhmään, ainakaan mielellään. Muutenkaan syrjäytynyt sanana ei herätä positiivisia mielleyhtymiä potentiaalisille asiakkaille. Kukaan ei haluaisi olla syrjäytynyt tai ainakaan joutua leimatuksi sellaiseksi.

Lisäksi painotettiin työntekijän roolin merkitystä tämänkaltaisessa toiminnassa. Työntekijä antaa toiminnalle kasvot. Se, että työntekijä on tuttu ja tekee aktiivisesti itseään tunnetuksi, mahdollistaa sen, että nuorten olisi helpompi tulla kohtaamispaikkaan. Tässä tulee esille taas projektityön ongelma. Se, että jos toiminta on käynnissä vain tietyn ajan, se ei ehdi vakiintua. Jos tämänkaltaisesta toiminnasta haluttaisiin tehdä osa palvelujärjestelmää, sen tulisi olla osa palvelurakennetta, ei pelkkä väliaikainen ratkaisu.

Haastateltavien kokemusten mukaan nuori aikuinen kaipaa paikkaa, jossa työntekijä on tuttu. Työntekijällä tulisi olla taito kuunnella, pysähtyä ja arvostaa nuorta. Nuoret kaipaavat luottamusta yhteiskuntaan ja tämän tulisi tulla näkyväksi kohtaamispaikan työntekijöiden kautta.

Sanotaanko näin että semmonen turvallinen aikuinen, kenen kaa voi niinku jutella asioista ja pikkuhiljaa rakentaa sitä polkuu johonkii suuntaa. (A4)

10.2.6 Moniammatillinen yhteistyö Kotkassa

Kun puhuimme haastateltavien kanssa moniammatillisesta yhteistyöstä Kotkan alueella, tuli selväksi se, että sitä on. Kotkassa työntekijätahot ovat tietoisia toisistaan ja yhteisiä palaverieja järjestetään jonkin verran. Myös eri sektorit tekevät yhteistyötä monessa yhteydessä ja kaikkien mielestä se on hyvä asia. Se, miten palaverit ja tapaamiset eri toimijoiden välillä linkittyvät konkreettisesti itse työhön ja sen kehittämiseen on selkeästi vielä haasteellista.

Nuorten aikuisten palvelut tuntuvat linkittyvän enimmäkseen seurakuntien, järjestöjen ja eri hankkeiden ympärille. Kunta tuntuu tarjoavan tarvittavat subjektiiviset palvelut nuorille, mutta vapaaehtoinen tai nuorista itsestään lähtevä toiminta on jäänyt toisen ja kolmannen sektorin harteille.

Että pienten lasten palvelut on jotenkii paremmin tiedossa. Et on neuvolaa ja on päiväkotii, on kunnallista toimijaa. Mut tässä niinku nuorten aikuisten (palveluissa) on ehkä enempi sen tyyppistä että Sotek-säätiöllä on hirveen paljo nuorille suunnattua toimintaa ja sininauhasäätiöllä. Mut niistä ei välttämättä tiedetä, ne ei oo niinku koottuna missään, et ehkä niitten pitäis olla selkeemmin jossaa. Et sit ku kohtaa sen nuoren ni vois sieltä kattoa et mikä sulle sopii. (A1)

Aikuisten palvelut ovat siis hajanaisempia ja vaikeammin löydettävissä kun esimerkiksi lasten ja perheiden palvelut. Kotkassa onkin kehitetty erityinen ”lasten talo” palveluverkosto ja moni haastateltavista oli sitä mieltä, että tämänkaltainen palveluverkosto pitäisi kehittää myös aikuisille.

Hankkeiden ongelma Kotkassa taas tuntuu haastatteluiden perusteella olevan se, että hankkeet tekevät paljon myös päällekkäistä työtä. Erään haastateltavan sen hetkisen arvion mukaan pelkästään Kotkan alueella pyörii 14 hanketta, jotka ovat jollain lailla kytköksissä nuorten syrjäytymiseen ja sen ehkäisyyn. Mikään näistä hankkeista ei kuitenkaan tarjonnut matalan kynnyksen palveluita. On hyvä, että hankkeita on, mutta jos niillä ei ole tietoa toisistaan riskinä voi olla se, että hankkeet kilpailevat keskenään, mikä ei liene hanketyön tarkoitus. Tästä syystä moniammatillista koordinoitua tulisi Kotkassa vielä kehittää. Muutenkin ristiriitaiselta tuntuu se, että kahden – kolmen vuoden ajan nuorille on tarjolla monenlaista toimintaa, mutta sen jälkeen ei ole mitään, sillä uutta työmuotoa ei saada integroitua niin sanotun perustyön työnkuvaan.

Mun mielipide henkilökohtaisesti on että nimenomaan Kotkassa. Täl alueel on paljon ammattitaitosii toimijoita. Mut tavallaa se koordinoitua puuttuu. Tehää päällekkäisiä juttuja. (A4)

Haastattelemamme asiantuntija olivat kaikki valmiita toimimaan moniammatillisesti ja yli sektorirajojen. Kaikki asiantuntijat myös kokivat, että heillä on aikaa moniammatilliseen työhön. Koska yli 18-vuotiaiden palveluverkosto on todella hajanainen ja laaja, moniammatillisten työryhmien kokoaminen on haastavaa. Haastetta lisää vielä se, että erilaisia hankkeita on paljon ja niiden loppuminen ja uusien syntyminen on runsasta.

10.2.7 Nuorten aikuisten ääni

Nuorten haastatteluiden yhteenveto oli erityisen haastavaa, johtuen lähinnä siitä, että kommentoinnit olivat lyhyitä. Lisäksi tuntui, että nuorilla aikuisilla ei ollut liiemmin mielipiteitä tai ajatuksia kohtaamispaikkatoiminnasta tai sen kehittamisestä. Nuorten haastatteluvastauksiin saattoi myös vaikuttaa se, että aihetta ei koettu merkitykselliseksi oman elämäntilanteen kohdalla.

Kaikki nuoret, joita haastattelimme, olivat nähneet kohtaamispaikka Henggarin mainoksen. Eli mainos oli tuttu, mutta sen sisältöön ei oltu tutustuttu. Nuoret kokivat ”puskara-dion” merkityksen suurena. Eli kun joku tuttu kävisi kohtaamispaikassa ja kertoisi sen toiminnasta, sinne uskaltautuisi itsekin. Yksin ei kukaan ollut valmis sinne lähtemään. Kun avasimme Henggarin toiminta-ajatusta heille, kaikkien mielestä kohtaamispaikka-toiminta on tarpeellista ja kuulostaa mukavalta ajanviettopaikalta.

En miä oo niihi mainoksiin kiinnittäny mitää huomiota. (N3)

Emme saaneet nuorilta selkeää vastausta siihen, minkälaista toiminnan tulisi olla, jotta se olisi kiinnostavaa ja että kävijämäärät lisääntyisivät kohtaamispaikassa. Pikemminkin nuoret luettelivat niitä asioita, joita kohtaamispaikassa jo on tarjolla. Eräs nuori suosit-teli alkoholitarjoilua nuorten houkuttelemiseksi. Syy, miksi toiminta ei kiinnosta lienee siis joku muu kun itse kohtaamispaikkatoiminnan sisältö ja pohjimmainen toiminta-ajatus.

Et ois niinku yhteistä tekemistä ja semmost.. ja vois niinku keskustella samanikästen ihmisten kans. (N3)

Pelikoneet, biljardipöytä, pingis..(asioita mitä haastateltava haluaisi koh-taamispaikassa olevan) (N1)

Sinne(kohtaamispaikkaan) vois mennä näkee jotai tuttuja esimerkiks.. ..jos siel kävis nuorii, ni oishan niit hyvä jeesata, et ne tajuis miten homma menee. (N2)

Kun puhuimme nuorten kanssa kohtaamispaikan fyysisestä sijainnista, he olivat samaa mieltä haastateltavien asiantuntijoiden kanssa siitä, että paikka on aivan liian syrjäinen. Moni haluaisi paikan, johon voisi vain poiketa. Eräs haastateltava oli sitä mieltä, että moni nuori olisi mieluummin sisätiloissa talvisaikaan kun kadulla kuljeskelemassa. Nykyisen kohtaamispaikkatoiminnan tiloihin pitää lähteä, sinne ei voi vain ”poiketa” sen sijainnin takia.

Se on ihan liian kaukaan, pitäis olla jossaa ihan lähel. (N3)

Nuoret kokivat kohtaamispaikka toiminnan oleva liian aikaisin. Haastateltavien mielestä kohtaamispaikkatoiminta tulisi toteuttaa myöhemmin illasta. Nuoret aikuiset tuntuvat

liikkuvan mielellään myöhempinä ajankohtina. Tämä tieto tuli myös erään ammattilaisen haastattelussa. Toisaalta, vaikka nuoret haluaisivat liikkua ilta-aikaan, monet ammattilaiset kokevat, että nimenomaan päiväsaikaan järjestetty toiminta olisi tarkoituksenmukaisempaa.

No sehän se on varmasti se suurin syy (ettei ole kävijöitä) että yhdestä viiteen? No en mä ainakaan ite siellä just sen takii kävis..(kysyttiin sopivaa kellonaikaa) ..no sanotaan nyt näin, että kuudesta kahteentoista. (N1)

Myös se, että toiminta on seurakunnan järjestämää, herätti ajatuksia. Seurakunnan kuten myös muiden tahojen järjestämä toiminta herättää usein tietynlaisen mielikuvan. Moni ei halua leimaantua tiettyyn ryhmään kuuluvaksi. Myös uskonnollisuus tai toiminnan uskonnollinen sisältö mietitytti haastateltavia. Monelle seurakunnan järjestämä toiminta voi olla kynnyksikysymys osallistumiseen.

Eli sehän on niinku uskovaisten eli kirkon, seurakunnan toimintaa. Mä luulen et se on yks... ..osa nuorista häpeäis sitä. (N1)

Vuonna 2006 julkaistiin teos *Urbaani usko: Nuoret aikuiset, usko ja kirkko*, joka esittelee nuoriin aikuisiin kohdistuneen tutkimuksen tuloksia. Tutkimus käsittelee nuorten aikuisten suhdetta kirkkoon ja uskonnollisuuteen sekä etsii syitä siihen, miksi suuri osa kirkosta eronneista oli juuri nuoria aikuisia. Tutkimus tehtiin Helsingin Kallion alueella ja otoksena oli noin 500 nuorta aikuista. Tutkimuksen mukaan monet nuoret aikuiset kokivat uskonnollisia ihmisiä yhdistävän jonkinlainen ”vajavuus”, minkä vuoksi he tarvitsivat uskontoa (Halme 2008, 147–152.)

Nuorten haastatteluiden ehdottomasti mielenkiintoisinta ja ammatillisesti opettavaisinta tietoa oli se, että kukaan haastatelluista nuorista ei kokenut kuuluvansa toiminnan kohderyhmään. Kaikilla haastateltavilla oli käytössä termi ”jos olisin sellainen nuori joka...” Yritimme haastatteluiden kuluessa täsmentää, että tämän toiminnan ideana on tarjota palveluita juuri sinulle, mutta silti se ei tuottanut tulosta.

Herääkin kysymys siitä, että miten syrjäytyneitä tai syrjäytymäisillään olevia autetaan, jos he eivät itse sitä koe olevansa? Tämä ehkä kertoo siitä, että yhteiskunta ja sosiaalialan ammattilaiset jaottelevat ihmiset heidän itsensä määrittelemiin ryhmiin. Kuten

yllä olevassa teoreettisessa viitekehyksessä on mainittu, emme voi ulkoa käsin määritellä tiettyjä sosiaalisia ryhmiä, koska jokaisen ihmisen elämä on aivan erilainen.

Nämäkin haastateltavat nuoret olivat jokaisen määrittelyn mukaan syrjäytyneitä. He käyttävät sosiaalitoimiston palveluja ja hakevat ruoka-apua diakoniatuomistosta. He eivät ole työelämässä tai opiskelemassa. Kaikkien elämänhallinnan kokemuksessa oli nähtäviä puutteita. Henggarin mainoksessa, jota nuorille näytimme, oli selkeät määrittelyt siitä, kenelle toiminta on tarkoitettu ja silti haastattelemamme nuoret eivät nähneet itseään kuvauksessa eivätkä kokeneet tarvitsevansa tämänkaltaista toimintaa.

10.3 Haastattelutulosten tiivistelmä

Päällimmäiseksi tunteeksi haastatteluista jäi olo, että kaikki näkevät nuorten aikuisten syrjäytymisongelman vakavana haasteena Kotkassa. Kellään ei kuitenkaan ollut selkeää ja toimivaa ratkaisua tähän niin ajankohtaiseen ongelmaan.

Moniammatillinen yhteistyö nähtiin tärkeänä tapana toimia syrjäytyneiden nuorten parissa. Sen toimivuudessa on kuitenkin vielä haasteita. Useampi haastateltava ammattilainen korosti sitä, että hankkeet ja muut tahot tekevät syrjäytyneiden nuorten kanssa paljon työtä, mutta eri toimijat eivät välttämättä tiedä toisistaan mitään. Pällekkäistä työtä tehdään valitettavan paljon. Kotkan alueella lasten ja perheiden on viime aikoina kehitetty, mutta aikuisten palvelut ovat jääneet vähemmälle huomiolle.

Erilaiset hankkeet eivät ole mielestämme pitkäaikainen ratkaisu nuorten aikuisten syrjäytymiseen, vaan lähinnä ”laastareita avohaavaan”. Palvelurakenteisiin tulisi tehdä nuorten aikuisten mentävä aukko. Kaikki toiminta ei voi olla lyhytkestoisten hankkeiden ja kolmannen sektorin varassa.

Se, miksi syrjäytyminen on kasvanut niinkin suureksi ongelmaksi tänä päivänä, on erilaisten tutkimusten valossa todettu johtuvan 1990-luvun lamasta, yhteisöllisyyden vähenemisestä, koulupudokkuuden lisääntymisestä sekä yli sukupolven tapahtuvasta syrjäytymiskierteestä. Nämä syrjäytyneet ihmiset ovat jääneet kaiken ulkopuolelle, he eivät koe, että voisivat vaikuttaa omaan elämäänsä, saati ympäristöönsä. Haastatteluissa nousi esiin myös se, että 16-vuotiaan nuoren olisi tiedettävä se, mitä haluaisi tulevaisuudessa

tehdä. Onko oikein, että yhteiskunta antaa näin nuorelle ihmiselle valinnan mahdollisuuden jäädä kotiin, vaikka kaikki tutkimukset osoittavat se, että nivelvaiheen työ ehkäisisi nuorten syrjäytymistä ja edistäisi työttömyyttä. Koulutustakuu on hyvä asia, mutta sitäkin tulisi vielä miettiä tarkemmin, jotta se vastaisi tarkoitustaan paremmin.

Ratkaisuja nuorten syrjäytymiseen etsitään työstä. Suomea uhkaa tulevaisuudessa työvoimapula ja apua tähän haetaan näiden nuorten aktivoimisella. Kuitenkin tämä herättää ajatuksen siitä, että jos emme pysty aktivoimaan näitä nuoria edes kerran viikossa tapahtuvaan päivätoimintaan, kuinka saamme heidät kannustettua työelämään. Tämän suunnitelman toteuttaminen vaatii suuria panostuksia monelta taholta. Ei riitä, että nuori on työpajalla tai hankkeiden työllistämänä vuoden. Työllisyystoimenpiteet ovat tärkeitä, mutta niitäkin pitäisi tehostaa merkittävästi. Lisäksi se, miten syrjäytymisuhan alla olevalle nuorelle saadaan työhön ja opiskeluun tarvittava motivaatio, on vielä mysteeri.

Haastatteluissa tuli myös ilmi se, että nuorilla on todella epärealistiset toiveet mahdollisesta tulevasta työelämästään. Monet haluavat hyvää palkkaa, helppoa työtä ja mahdollisimman vähällä vaivalla. Tämä ei ole nyky-yhteiskunnassa järin todellinen yhtälö, varsinkaan henkilöille, joilla ei ole taustalla välttämättä muuta kun peruskoulu.

Näiden yllämainittujen pohdintojen summana voidaan pitää sitä, että syrjäytymiseen johtavat tekijät tulisi tunnistaa ajoissa, mielellään jo lapsuudessa. Koska yhteisöllisyydellä on todettu olevan parantava ja ennaltaehkäisevä vaikutusmekanismi syrjäytymisen problematiikkaan, sitä tulisi kehittää myös Kotkassa. Tulimme opinnäytetyötä tehdesämme siihen tulokseen, että yhteisöllistä toimintaa on todella vaikea tarjota nuorille aikuisille, jos he eivät ole sitä ikinä kokeneet ja näin ollen eivät sitä elämäänsä osaa kaivata.

Se, miten yhteisöllisyyttä voisi lisätä, onkin mielenkiintoinen haaste myös Kotkassa. Monissa kaupungeissa on kokeiltu uutta sosiaalityön muotoa, yhteisösosiaalityötä. Tämänkaltaisessa työssä lähdettäisiin vahvistamaan esimerkiksi lähiöiden yhteisöllisyyttä. Erilaiset talkoot ja tapahtumat olisivat varmasti yhteisöllisen sosiaalityön keskiössä. Se, että ihmiset kohdattaisiin heidän omalla asuinalueellaan, olisi varmasti tehokas tapa saavuttaa heidät. On kuitenkin todettu, että ihmiset liittyvät mieluiten niihin yhteisöi-

hin, joissa he jo valmiiksi ovat. Keinotekoinen, ulkopuolisten asiantuntijoiden tuoma yhteisöllisyys ei välttämättä löydä kohdeyleisöään yhtä tehokkaasti.

11 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA TULEVAISUUDEN VISIOITA

11.1 Johtopäätökset

Nuorisotyöttömyydestä ja nuorten syrjäytymisestä puhutaan paljon mediassa. Myös presidentinvaalien 2012 yksi keskeisimpiä teemoja on juuri nuorten syrjäytyminen, sen syyt ja ennaltaehkäisy. Nuorisotyöttömyyden kasvaessa hälyttäviin mittoihin on ruvettu toimiin sitä vastaan myös valtiollisella tasolla. Tästä johtuen erilaisia projekteja ja kehittämishankkeita on käynnistetty runsaasti aiheen tiimoilta. Nuorten syrjäytyminen työmarkkinoilta tulee yhteiskunnalle kalliiksi, puhumattakaan sosiaalisista haittavaikutuksista yksilölle ja ympäristölle. Erilaisilla hankkeilla pyritään katkaisemaan nuoren syrjäytymisen kierre ja saamaan heidät toimivaksi osaksi yhteiskuntaa. Aika näyttää onko näistä mittavistakin panostuksista minkälaista hyötyä. Erilaisista hankkeista esimerkiksi työpajatoiminnan on todettu auttavan nuorta löytämään työ- tai opiskelupaikkoja mielekkäällä tavalla. Työpajatoiminnan vahvuus on myös toimiva moniammatillinen yhteistyö.

Vuoden 2011 hallitusohjelmassa nuorten syrjäytymisen ehkäisy nousee esille monilla tavoin. On todettu, että osaa suomalaisista uhkaa jopa pysyvä syrjäytyminen. Syrjäytymisen uhka ei ole ainoastaan työttömillä ja köyhillä. Osattomuudella ja yhteiskuntaan kuulumattomuuden tunteella nähdään olevan yhtä suuri merkitys syrjäytymisessä, kuin aineellisella köyhyydellä. Hallitusohjelman mukaan työ on parasta sosiaaliturvaa. Sen mukaan Suomen tulevaisuuden hyvinvointi on kiinni korkeasta työllisyysasteesta ja aidosta sosiaalisesta tasa-arvosta. Jokaiselle peruskoulun päättäneelle nuorelle tulisi tämän ohjelman mukaan taata koulutuspaikka joko lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuksen kautta, työpajoissa tai muulla tavoin. Hallitus on asettanut tavoitteeksi, että kuluvan vuosikymmen loppuun mennessä 90 prosentilla 20–24-vuotiaista nuorista on perusasteen jälkeinen tutkinto. Koulutuksesta pyritään tekemään joustavampaa erilaisten koulutusohjelmien ja tutkintomahdollisuuksien avulla. Kuitenkin ensisijainen tavoite olisi, että nuoret suorittaisivat kokonaisen tutkinnon. (Hallitusohjelma 2011, 3-9, 31–37.)

Valtiontalouden tarkastusvirasto teki vuonna 2007 nuorten syrjäytymisen ehkäisyä koskevan tarkastuksen. Tarkastuksen kohteen oli erityisesti työpajatoiminta ja oppilashuolto, sekä moniammatillinen yhteistyö eri toimijoiden välillä. Tarkastuksessa todettiin, että yksi pysyvästi syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle noin miljoona euroa ennen eläkeikää. Jotta nuoren syrjäytymiseen voitaisiin tarttua kokonaisvaltaisesti, moniammatillista yhteistyötä tulisi lisätä. Moniammatillisen yhteistyön ongelmana nähdään kuitenkin se, että oppilashuolto ja sosiaalityö ovat edelleen eri toimialoja, joita yhdistetään satunnaisten hankkeiden kautta, mutta yhteistyö ei ole pysyvää. Lisäksi tiedonkulku eri toimijoiden välillä on heikkoa salassapitosäädösten takia. Pysyvän ja toimivan moniammatillisen yhteistyön takaisivat yhteiset tavoitteet, selkeä vastuunjako sekä molemminpuoliset intressit. Erilaisten hankkeiden vaikuttavuutta nuoren syrjäytymiseen ja sen poistamiseen on vaikeaa arvioida, koska rahoitus on pirstaleista ja toimintaa ohjaavat säädökset moninaisia. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007, 134–145.)

Hanketyö sosiaalipuolella on ilmiönä mielenkiintoinen siksi, että sille on aina joku tarve sen hetkessä tilanteessa. Erilaisista yhteyksistä on mahdollista hakea hankerahoitusta vastaamaan johonkin akuuttiin tarpeeseen tai epäkohtaan, johon työyhteisössä on törmätty ja johon haluttaisiin puuttua. Koska sosiaalialan työ on kiireistä ja sitä tehdään usein alimitoitetulla henkilökunnalla, hankkeiden oletetaan vastaavan tehokkaasti tähän tarpeeseen. Myös rahoitusta tietyille toiminnalle on vaikea saada perustuksen tueksi, koska sekä kunnissa, seurakunnissa että yhdistyksissä säästetään tällä hetkellä kaikessa missä pystytään.

Hanketyössä on kuitenkin mielestämme myös epäkohtia, joita tulisi pohtia jo ennen kuin hankerahoitusta käydään hakemaan. Hankkeet ovat aina lyhytkestoisia, muutamasta kuukaudesta muutamiin vuosiin. Jo hanketta suunnitellessa ja harkitessa, tulisi miettiä jo valmiiksi sitä aikaa kun hanke loppuu. Miten työtä olisi mahdollista jatkaa perustuksen puitteissa. Se, että tiettyä palvelua tarjotaan vain lyhyen aikaa, ei välttämättä palvele kaikkia. Ihmisten kanssa työskennellessä, tulee myös ottaa huomioon se, että jos aika on liian lyhyt, hanketyö ei välttämättä tavoita sen kohderyhmää. Monet haastattelemamme asiantuntijat sanoivat juuri sitä, että puhutaan helposti vuosista, kun uusi toimintamuoto löytää uransa.

Jos hanke saa tarpeeksi rahoitusta, siihen on usein mahdollisuus palkata erillinen työntekijä. Hanketyöhön haetaan usein innovatiivista ja innostunutta henkilöä, joka on valmis itsenäiseen työhön. Tässä on mielestämme toinen epäkohta. Hankkeen kohtalo voi riippua täysin yhden ihmisen työpanoksesta. Se, että onko henkilöllä taitoa, ymmärrystä, resursseja ja jaksamista tehdä hanketta hyvin ja tavoitteiden mukaisesti, riippuu täysin henkilöstä joka hankkeeseen palkataan. Ja vaikka tällä henkilöllä olisi kaikki vaadittavat ominaisuudet, silti hanke voi epäonnistua. Hanketyöntekijä on usein ikävällä tavalla yksin vastuussa siitä, miten hyvin hanke menestyy. Jos hanke menestyy, sosiaalialan palvelut kohtaavat asiakkaat hankkeen keston verran hyvin. Jos hanke ei menesty, se jätetään usein liian vähälle huomiolle. Olisi tärkeää miettiä ja puuttua niihin syihin, joista epäonnistuminen johtui.

Mielestämme näihin epäkohtiin tulisi puuttua niin, että tietynlainen tavoitteellisuus ja uuden kehittäminen siirtyisi suoraan perustyöhön. Hanketyö tai hanketyöntekijä ei saisi olla irrallinen osa kokonaisuutta. Hankerahoitusta ei saisi myöskään hakea liian kevyin perustein.

Onnistunut hanke on aina hyvän pohjatyön perustuksille rakennettu toimintamuoto, jolle on mietitty selkeät tavoitteet, jatko ja tarkoitus. Halu hankkeen aloittamiseen tulisi lähteä myös ensisijaisesta työyhteisöstä, koska työyhteisön panos hankkeeseen vaikuttaa olennaisesti hankkeen onnistumiseen. Vakituisten työntekijöiden tulisi sitoutua työyhteisön hankkeisiin ja mahdollisen hanketyöntekijän kanssa pitäisi tehdä yhteistyötä päivittäin, jotta myöskään hanketyöntekijä ei jäisi yksin tavoitteidensa kanssa. Vakituksella henkilökunnalla on valtava tieto-taito hallussaan ja on sääli, jos sitä ei käytetä hyödyksi hankkeessa. Myös hanketyöntekijän tulisi aktivoida työyhteisöä uusilla toimintamuodoilla ja näin tuoda lisäsisältöä jokaisen työhön. Hanketyö siis palvelee tarkoitustaan loistavasti, jos siihen sitoutuvat kaikki työyhteisön jäsenet ja tavoitteellinen toiminta ei loppuisi hankkeen loppumisen yhteydessä.

Myös Kaste-ohjelman väliraportissa on nostettu esiin sitä, että hanketyön laaduntarkkailua ja arviointia tulisi kehittää. Oli mielenkiintoista havaita, että Kaste ohjelman kehittämishaasteet olivat hyvin samankaltaisia kun opinnäytetyössämme käsiteltävän hankkeen haasteet olivat. Kaste ohjelman väliraportissa nousi esiin tavoitteellisuus, hankkeiden lyhytkestoisuus, moniammatillisen yhteistyön sekä tehokkaan tiedottamisen merki-

tys. (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman (Kaste) arviointi 2010.)

Kotkan nuorten syrjäytymisen ehkäisy hanke on osa Kotka- Kymin seurakuntayhtymän toimintaa. Seurakunnat tarjoavat paljon hyvää ja tekevät aktiivisesti töitä syrjäytyneiden kanssa. Kuitenkin seurakunnan toiminta saatetaan kokea vieraaksi ja leimaavaksi, kuten jo nuorten aikuisten haastatteluissa tuli esille. Nuoret vierastavat kuulumista ryhmiin, joiden arvot ovat määritelty ylemmältä taholta. Lisäksi luterilaisen kirkon arvokeskustelu on aiheuttanut kirkon yhteydestä vieraantumista. Tämä on sääli sen kannalta, että moni hyvä kirkon tarjoama palvelu jää käyttämättä ennakoasenteiden takia.

Jos kirkko haluaa saada nuoria aikuisia mukaan toimintaansa, olisi seurakunnissa keskusteltava muutoksista sekä asenteista, joita aito kohtaaminen vaatisi. Toimivan keskusteluyhteyden luominen nuoren aikuisen kanssa vaatii heidän ajatusmaailmansa ja mieltä askarruttavien kysymysten huomioon ottamista. Kristillisestä uskosta ja sen tulkinnasta olisi löydettävä yhtymäkohtia nuoren aikuisen elämästä. Yksisuuntainen oppien ja perinteiden välittäminen nuorelle aikuiselle ilman avointa keskustelua ei tuota tulosta vaan keskustelussa on mentävä syvemmälle. Tarvitaan teologista vuoropuhelua, joka yhdistää nuorten aikuisten elämän sekä kristillisen perinteen. Kristinuskon perusteet on löydettävä ja ilmaistava uudella ja merkityksellisellä tavalla. Tällainen työskentelymalli mahdollistaa nuoren aikuisen oman pohdinnan ja erottaa ulkopuolelta tulevat ajattelumallit, joita nuoret selvästi vastustavat. Kirkon olisi siis erotettava virkamiesmäisestä instituutiosta ja siirryttävä elämänliikkeeksi, jota se perimmiltään on. (Halme 2008, 153–154.)

Tutkimuksen Urbaani usko: nuoret aikuiset, usko ja kirkko mukaan nuoret aikuiset sa-noivat, ettei Kirkko kohtaa heitä heidän elämässään ja että kirkko on etääntynyt ja vieraantunut arjesta. Ne nuoret aikuiset, jotka olivat epävarmoja uskossaan, eivät uskaltaneet tulla mukaan seurakunnan toimintaan. Kosketuspinta kirkkoon oli heikko, eivätkä he uskoneet kirkon kykenevän tarjoamaan heidän kaltaisilleen mitään. Suuri osa seurakuntien työntekijöistäkin oli sitä mieltä, että nykyisenlaisilla toimintamalleilla ei tavoiteta nuoria aikuisia eikä kyetä vastaamaan heidän odotuksiinsa. (Halme 2008, 154–159.)

Kirkon tarjoamissa palveluissa on suuri aukko juuri nuorten aikuisten kohdalla. Lasten kanssa työtä tehdään paljon, samoin nuorten ja perheiden. Mutta 20–30 ikävuoden kohdalla on aukko palveluiden saralla. Seurakunnat ovatkin aktivoituneet nuoren aikuisten kohdalla, mutta jostain syystä palvelut eivät kohtaa nuoria aikuisia. Ehkä on kyse siitä, että seurakunnissa ei tiedetä sitä, mikä nuoret aikuiset saisi liikkeelle tai, että haluaako tämä kohderyhmä ylipäätään osallistua seurakunnan tai muun yhteisön toimintaan.

Tutkimuksessa *Urbaani usko: nuoret aikuiset, usko ja kirkko* kysyttiin nuorilta, mitä he odottavat ja toivovat kirkolta. Vastaukseksi saatiin sellaisia asioita, joiden ajattelisi olevan yksiä kirkon perustehtäviä. Seurakuntien toivottiin antavan henkistä huoltoa, toimivan tukirakenteena elämässä ja auttavan eheytymistä. Sen toivottiin tarjoavan myös yhteisöllisyyttä ja tukea elämän taitekohdissa. Työntekijöiden etsivää työtä sekä toiminnan elämyksellisyyttä pitäisi vastaajien, mukaan lisätä. (Halme 2008, 162.)

Nuoria aikuisia on siis vaikea tavoittaa ja aktivoida erilaisiin toimintoihin mukaan. On puhuttu, että yhteiskuntamme on jakaantumassa hyväosaisiin ja huono-osaisiin. Hyväosaisilla nuorilla ei ole välttämättä aikaa osallistua erilaisiin yhteisöllisiin toimintoihin ja huono-osaisilla taas ei ole siihen halua.

Yhteisöllisyyden on todettu vähentävän fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia ja tätä kautta syrjäytymistä. Kuitenkaan yhteisöllisyyteen pyrkivät menetelmät eivät tavoita nuoria aikuisia. Sen takia mielestämme olisikin tärkeää luoda yhteisöllisyyden pohja jo lapsuudessa, jotta aikuisena muistettaisiin se, että aina ei tarvitse pärjätä yksin.

Suomessa on ehkä menty yksilöllisyyden kulttuurissa jo liian pitkälle. Yksin pärjäämisen mallia arvostetaan niin paljon, että ongelmia kohdatessa, avun pyytäminen on vaikeaa. Viime aikoina on julkaistu tutkimuksia, joissa mainitaan yhteisöllisyyden puute yhtenä polkuna lapsen ja nuoren syrjäytymiseen. Suuret luokkakoot ja koulut sekä se, että naapureita ja toisten lasten vanhempia ei enää välttämättä tunneta, aiheuttaa eristäytymistä ja pahimmillaan syrjäytymistä. Yhdessä toimiminen on vaikeaa ja jostain syystä koetaan, että minulla ei ole oikeutta puuttua muiden asioihin ja minun panokseni ei kuulu yhteisölle vaan ainoastaan omalle perheelle. Tämä aiheuttaa mielestämme eriarvoistumista, koska perheellä ja yksilöllä on erilaiset voimavarat käytettävissä, ja kaikilla ne eivät ole parhaimmat mahdolliset.

11.2 Mahdollisuutena yhteisösosiaalityö

Käsitteenä ja työtapana yhteisösosiaalityö on noussut tänä päivänä esille sosiaalityön kentällä. Yksilöllinen elämäntapa on nimensä mukaan yksinäistä ja asettaa ihmisen haavoittuvaan asemaan verrattuna yhteisöllisempään elämäntapaan. Nyky-yhteiskunnan korostama yksilöllisyys asettaa ihmisen haavoittuvampaan asemaan kun kollektiivisuuden periaatteella toimiva yhteisö. Yhteisösosiaalityön perimmäisenä tarkoituksena voidaan siis pitää yksilön voimaannuttamista yhteisön kautta. Ihmisestä ei voi kasvaa täysvaltaisia yhteiskunnan jäseniä ilman toisten apua ja tukea. (Korkiamäki; Nylund; Raitakari & Roivainen 2008, 9-15.)

Englannin Canleyn noin 5000 asukkaan lähiössä tehtiin yhteisösosiaalityön kehittämishanke 2000 – luvulla. Tutkimuksessa kuvattiin Canleyssä olevan monia ongelmia kuten rikollisuutta, työttömyyttä, syrjäytymistä sekä köyhyyttä. Asukkaat olivat tutkimuksen mukaan suurimmalta osin vähän koulutettuja. Työelämän rakennemuutokset olivat kohdistuneet erittäin suuresti tähän nimenomaiseen lähiöön, lähialueella olevien tehtaiden suljettua ovensa. Tutkimuksessa Canleyn asukkaita kuvattiin apaattisiksi, kyynisiksi ja epäsosiaalisiksi. Canleyssä vallitsi epäluottamuksen kulttuuri. (Jarvis; Berkeley & Broughton 2012, 232-247.)

Canleyssä aloitettiin yhteisösosiaalityön kehittäminen. Ensimmäiseksi luotiin moniammatillinen verkosto yli sektorirajojen. Erilaiset yhdistykset ja myös kunta saatiin mukaan toimintaan. Canleyn asukkaita alettiin haalia muun muassa taloyhtiön kokouksista. Yhteisösosiaalityö toteutettiin Canleyn alueella järjestämällä erilaisia tapahtumia, keskusteluryhmiä ja täsmennettyjä palveluja nuorille sekä vanhuksille. Canleyssä haluttiin muodostaa silta yhteisön jäsenien ja viranomaisten välillä. Tämä toteutettiin värväämällä muutama Canleyn asukas eräänlaiseksi luottohenkilöksi, jotka toimivat viestinviejänä asukkailta viranomaisille. Näin saatiin varmistettua se, että palvelut, joita Canleyn ihmiset kaipaavat ovat heille mahdollisia. Heille tuli aito tunne siitä, että juuri he voivat vaikuttaa omaan elinympäristöönsä ja oloihinsa. Asukkaat saivat päättää siitä, mitä Canleyssä tehdään ja mitä parannetaan. Tutkimuksen mukaan Canleyn asukkaiden kokemukset yhteisösosiaalityöstä olivat positiivisia. Luottamus yhteiskuntaan nousi, kokemus elämänhallinnasta parani ja osallisuuden tunteet lisääntyivät. (Jarvis; Berkeley & Broughton 2012, 232-247.)

Suomessakin on toteutettu yhteisösosiaalityöhön perustuvia hankkeita. Yksi tällainen hanke oli Lippuniemi – projekti Iisalmessa. Tämä projekti keskittyi erityisesti lapsiperheiden tukemiseen. Hankkeen toteuttivat viranomaiset, alueella toimiva sosiaalialan oppilaitos sekä alueyhdistys. Konkreettisia toimintamuotoja, joita Lippuniemi – projektissa kokeiltiin, olivat isä-lapsi kokkikerho, ryhmäneuvola ensisynnyttäjille, kaverituki-henkilötoiminta 5-8 -vuotiaille sekä erilaiset kerhot ja ryhmät. (Röpelinen 2008, 127–139.)

Lippuniemi -projektin vaikutukset olivat havaittavissa alueen maineen parantumisena sekä ulkoisen ilmeen kohentumisena. Myös poliisin tilastoissa alue rauhoittui. Tutkimuksen mukaan myös vanhempien arjenhallinnan kokemus parantui huomattavasti. Koska asukkaiden liikkuvuus lähiöissä on runsasta, keskinäisten apujen verkostojen luominen oli haastavaa. Olennaista kuitenkin oli, että samanlaisissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä saatettiin yhteen ja uutta toimintaa ideoitiin yhdessä. (Röpelinen 2008, 127–139.)

Miten yhteisösosiaalityötä voisi soveltaa Kotkan tarpeisiin? Kuten aikaisemmin on mainittu, Kotka on maantieteellisesti laajahko alue, jossa on kolme keskustaksi luokiteltavaa aluetta. Yksi näistä keskustoista on nimeltään Karhuvuori. Haluamme ottaa Karhuvuoren alueen esimerkiksi yhteisösosiaalityön potentiaalisena kohteena. Karhuvuori on tyypillinen esikaupunkilähiö. Karhuvuoressa on paljon kaupungin vuokra-asuntoja sekä muutamia lähipalveluita, kuten koulu, kirjasto, terveystakeskus, päiväkotij ja kauppa.

Karhuvuori on tarkastelun kohteena mielenkiintoinen yhteisösosiaalityön kannalta. Siellä koetaan yleisesti olevan enemmän sosiaalisia ongelmia verrattuna muihin Kotkan alueisiin. Ongelmina pidetään esimerkiksi työttömyyttä, rikollisuutta, alkoholismia sekä lastensuojelun tarvetta. Karhuvuorta ei pidetä kotkalaisittain erityisen haluttuna tai turvallisenä asuinalueena. Karhuvuoren todellinen tilanne ei välttämättä vastaa tätä sille vuosien saatossa muodostunutta mainetta, mutta maineen muuttaminen on haastavaa. Löysimme myös haastattelemamme nuoret syrjäytyneet aikuiset Karhuvuoressa sijaitsevasta diakoniatyön toimistosta. Langinkosken seurakunnan diakoniatyön toimistoista juuri Karhuvuoren toimisto on vilkkain.

Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että jokainen ihminen kuuluu johonkin ryhmään tai yhteisöön. Yhteisösosiaalityön periaatteiden mukaisesti yhteisöllisyyttä ei pyritä luomaan keinotekoisesti, vaan jo olemassa olevia yhteisöjä kehitetään yhteisön jäsenten kanssa, kuten esimerkkinä mainitsemissamme Canleyssä tehtiin.

Käytännössä työ voisi olla mitä yhteisöllisyyden tunteita vahvistaa toimintaa. Oleellista työssä tulisi olla yhteisön jäsenten yhteiset tavoitteet; luoda yhdessä asuinympäristö, jossa jokainen tulisi aidosti kuulluksi, jossa jokainen viihtyisi, jossa kenenkään ei tarvitsisi pärjätä yksin ja jossa kannettaisiin yhdessä vastuuta ympäristöstä ja lähimmäisistä.

Tärkeää on, että uudet toimintamuodot, joita yhteisösosiaalityön myötä alueelle mahdollisesti kehittyvät, ovat asukaslähtöisiä ja aidosti osallistavia. Toiminnan tulisi mennä ihmisten luo, jo valmiisiin ryhmiin ja valmiisiin fyysisiin tiloihin, jossa ihmiset aikaansa viettävät. Ihmisille, joille yhteisöllisyys ei ole luonteva osa elämää voi olla vaikea varta vasten lähteä uuteen paikkaan mahdollisesti tuntemattomien ihmisten luo tilanteeseen, joka voi tuntua vieraalta.

Tiedottaminen ja toiminnan näkyväksi tekeminen on ensisijaisen tärkeää. Toiminnan suunnitteluun, toteutukseen, mahdollisiin takaiskuihin ja vaikuttavuuden arviointiin tulisi käyttää runsaasti aikaa ja resursseja.

Yhteisösosiaalityö Karhuvuoressa voisi alkaa pitkäkestoisena hankkeena erikseen palkattuine työntekijöineen. Toimintaa tulisi tutkia ja arvioida säännöllisesti, jotta sen vaikuttavuutta ja laatua voitaisiin arvioida realistisesti ja tavoitteita voitaisiin peilata todellisuuteen. Tutkimukset osoittavat, että uuden toimintamuodon käynnistyminen ja vakiintuminen voi viedä paljonkin aikaa, usein miten vuosia. Yhteisöllisyyden juurruttaminen alueelle, jossa sosiaalisia ongelmia on paljon ja yhteisöllisyys on vähäistä, voi kestää jopa vuosikymmeniä. Olisi tärkeää, että yhteisöllisyys voimavarana löydetäisiin jo lapsuudessa, jotta sitä osattaisiin hyödyntää myös aikuisuudessa.

Yhteisösosiaalityön kehittäminen olisi aloitettava kartoittamalla alueella jo toimivat tahot sekä heidän tarjoamansa palvelut ja toimintamuodot. Kartoituksessa on huomioitava alueella toimivat kunnan sosiaalipalvelut, urheiluseurat, yhdistykset, seurakunnat, taloyhtiöt korttelikodit sekä kaikki pienetkin alueen asukkaiden ryhmittymät.

Moniammatillisen yhteistyön verkosto tulisi luoda tässä vaiheessa toimivaksi kokonaisuudeksi. Näin välttyttäisiin päällekkäiseltä työltä ja siltä, että yhden tahon työpanos ei kasva liian suureksi. Jokaisella eri sektorien toimijoilla on omat vahvuutensa, joita tulisi tässä työssä erityisesti hyödyntää. Myös pienemmistä ryhmittymistä voi löytyä erilaisia tietoja ja taitoja, joita voisi käyttää yhteisösosiaalityössä. Esimerkiksi taloyhtiöstä voi löytyä joku, jolla on kiinnostusta ja aikaa pitää vaikkapa kalastuskerhoa kesäisin. Samasta taloyhtiöstä voi löytyä joku, jolla on taitoa korjata vaikkapa sähkölaitteita ja yksinäinen vanhus, jolla on radio rikki. On pyrittävä keksimään erilaisia keinoja, joilla tällaiset taidot ja tarpeet saataisiin yhdistettyä luonnollisesti.

Erilaiset matalan kynnyksen toimijat olisivat myös tärkeässä asemassa yhteisösosiaalityössä. Miksi esimerkiksi sosiaaliohjaajan palveluita saa ainoastaan ajanvarauksella tietystä toimipisteestä? Olisiko mahdollista, että palveluohjaus voisi jalkautua vaikkapa diakoniatuotoimistoon Karhuvuoreen? Juuri tällaiset helposti saatavilla olevat palvelut lisääisivät luottamusta syrjäytyneiden epäluottamuksen kulttuuriin.

Seurakunnan rooli yhteisösosiaalityön toteuttamisessa olisi tärkeä, koska seurakuntien työ Kotkassa on hyvin innovatiivista, joustavaa ja aktiivista. Seurakunnalla on nyt jo paljon eri toimintamuotoja eri-ikäisille ryhmille. Seurakunnissa työskentelee ammattitaitoisia työntekijöitä, joilla on jo valmiina laaja asiakaspohja. Nuorisotyönohjaajat kohtaavat suuren osan lapsista ja nuorista eri toimintojen parissa, diakoniatyöntekijät taas kohtaavat enemmän aikuisia, varttuneempaa väkeä ja perheitä työssään. Myös muut seurakunnan työntekijät voisivat tuoda yhteisösosiaalityöhön oman tärkeän osaamisensa, esimerkiksi kanttorit musiikin kautta.

Yhteisösosiaalityö voisi siis pitää sisällään mitä tahansa, mikä ihmisen tarpeista tai mielenkiinnon kohteista nousee esille; kaikkea mahdollista kokkikerhosta velkaneuvontaan. Yhteisösosiaalityö muovautuu yhteisön jäsenten tarpeiden mukaan, joten kaikkea toimintaa ei voi, eikä kannata suunnitella etukäteen.

Tätä ajatusta yhteisösosiaalityön kehittämistä Karhuvuoren alueelle olisi mielenkiintoista lähteä suunnittelemaan, kehittämään ja kokeilemaan tarkemmin. Monet tutkimukset osoittavat, että tämänkaltaisen yhteisöllisyyttä tukeva työ on merkittävässä roolissa

syRJäytymisen ehkäisyä koskevassa työkentässä. Kotkassa tämän tyyppisellä työllä olisi meidän mielestämme aito tarve muuallakin kun Karhuvuoressa.

12 POHDINTA

Yhteistyömme sujui todella hyvin. Meillä on hyvin samanlainen tapa työskennellä ja sisäistää asioita. Myös motivaatio saada työstämme mahdollisimman kattava ja laadukas oli molemmilla sama. Koska toinen meistä on valmistumassa diakoniksi ja toinen nuorisotyönohjaajaksi meillä oli tarjota toisillemme myös eri näkökulmia käsiteltäviin teemoihin. Vaikka opinnäytetyöprosessimme oli pitkä, yhteistyömme ei ole kärsinyt. Emme tunteneet toisiamme lainkaan ennen prosessimme aloittamista ja se voi olla yksi syy siihen, ettei mielipide-eroja työn kulusta ja sisällöstä ole ilmennyt. Oppimisprosessi on ollut kaiken kaikkiaan miellyttävä ja jos kohtaamme tulevaisuudessa työn merkeissä, uskomme että yhteistyö on silloinkin helppoa. On puhuttu paljon kirkon nuorisotyön ja diakonian moniammatillisesta yhteistyöstä ja mielestämme olemme esimerkki siitä, että nämä työalat ovat yhdistettävissä kivuttomasti.

Kuten teoreettisesta viitekehystästä sekä haastatteluista voi huomata, nuoruusikä on murroksessa. Koska valinnan mahdollisuuksia on nykyään paljon, se myös hankaloittaa osittain elämänhallintaa. Muutama kymmenen vuotta sitten oli itsestäänselvyys, että ensin käytiin koulu, josta siirryttiin työelämään. Oli myös yleistä, että kaikilla ei ollut mahdollisuutta, halua tai tarvetta koulutukseen päästäkseen työelämään kiinni. Nykyään välivuodet, kouluun pääsemisen hankaluus, opiskelupaikkojen vaihtaminen ja oman itsensä etsiskely aiheuttavat monille ongelmia, jotka heijastuvat yksilön tyytyväisyyteen ja oman elämänhallinnan kokemiseen. Myös irrallisuus yhteiskunnasta ja sen normeista on lisääntynyt. Tätä kutsutaan syrjäytymiseksi. Kotkan nuorista iso osa on valitettavasti vailla koulutusta, työ- tai opiskelupaikkaa. Sama trendi on nähtävissä koko maassa.

Haastavinta opinnäytetyön tekemisessä oli se, että alkuperäiset suunnitelmamme ja ideamme muuttuivat työn edetessä. Saimme opinnäytetyömme idean marraskuussa 2010, josta lähtien olemme työtämme tehneet. Opinnäytetyömme alkuperäinen ajatus oli havainnoida nuorten aikuisten kohtaamispaikkatoiminnan asiakkaita ja selvittää heidän kokemuksiaan tämänkaltaisesta toiminnasta.

Työmme teorettinen viitekehys muotoutui alan termistön ja käsitteiden mukaan. Kun puhutaan nuoren aikuisten syrjäytymisestä, esiin nousevat myös käsitteet kuten elämänhallinta, osallistaminen sekä sosiaalinen pääoma. Teorettinen viitekehysemme on mielestämme kattava ja tarkoituksenmukainen. Näihin teemoihin nuorten aikuisten kohtaamispaikalla oli tarkoitus vastata.

Kotkan nuorten syrjäytymisen ehkäisy projektin hankehakemus sai vihreää valoa Euroopan sosiaalirahastolta toukokuussa 2011. Elokuussa 2011 hankkeelle palkattiin työntekijä, jonka yhtenä tehtävänä oli nuorten aikuisten kohtaamispaikkatoiminta Henggarin käynnistäminen ja toteuttaminen. Olimme mukana toiminnan suunnittelussa jo silloin kun hankehakemus laitettiin vetämään. Toiminnan oli tarkoitus käynnistyä syyskuun 2011 alussa. Hanketyöntekijä hoitikin kaikki käytännön asiat kuten tilojen varaamisen, mutta syystä tai toisesta nuoret eivät paikalle löytäneet.

Tässä vaiheessa meidän piti vaihtaa opinnäytetyömme näkökulmaa. Työ muovautui tarkkailevasta tutkimisesta kehittämispainotteiseen tutkimukseen. Koska tutkimuksen suunta muuttui matkan varrella, myös tutkimuskysymykset muuttuivat olennaisesti. Me halusimme selvittää miksi kohtaamispaikkatoiminta ei tavoittanut kohderyhmää? Mitä olisi voitu tehdä toisin ja miten tulevaisuudessa tulisi toimia? Lähdimme etsimään vastausta näihin kysymyksiin haastatteleamalla Kotkalaisia sosiaalialan ammattilaisia ja kohderyhmään kuuluvia nuoria aikuisia.

Olimme malttamattomia hankkeen ja toiminnan käynnistämisen suhteen, osittain myös opinnäytetyömme edistymisen takia. Havaitimme, että hankkeiden suunnittelu ja aloittaminen voi olla hyvinkin pitkä ja monivaiheinen prosessi. Odotuksemme olivat korkealla koko kevään 2011 kun hanketta suunniteltiin. Kuitenkin tulimme huomaamaan, että opinnäytetyön tekeminen tämänkaltaisissa suurehkoissa hankkeissa kannattaa sijoittaa joko suunnitteluvaiheeseen tai toteutusvaiheeseen. Jos opiskelijat osallistuvat kaikkiin vaiheisiin, opinnäytetyöstä tulee kenties liiankin pitkäkestoinen prosessi. Opiskelijalla on tietty aika tehdä opinnäytetyötään ja jos hanke pitkittyy syystä tai toisesta, voi opiskeluoikeus jopa loppua.

Oli turhauttavaa odottaa sitä, että projekti viimein alkaisi ja saisimme opinnäytetyömme etenemään. Tarkoituksena oli saada opinnäytetyömme valmiiksi jo loppusyksystä 2011.

Se osoittautui kuitenkin mahdottomaksi hankkeen aikataulun takia. Nuorten aikuisten matalan kynnyksen kohtaamispaikkatoimintatoiminta avasi ovensa syyskuussa 2011, mutta nuoret eivät löytäneet sinne. Odotimme muutaman kuukauden sitä, että meillä olisi jotain havainnoitavaa, mutta jouduimme harmiksemme vaihtamaan työmme näkökulmaa. Tämä oli tilanteena hyvin turhauttava, mutta koska toiminta ei ollut meidän käsissämme, emme antaneet sen lannistaa meitä lopullisesti.

Ammatillisen kasvun ja oppimisen kannalta nämä vastoinkäymiset sekä haasteet osoittautuivat oikeastaan meidän onneksemme. Aluksi koimme olevamme tyhjän päällä kunnes havaitsimme, että Kotkan alueen nuorille aikuisille suunnattu toiminta oli sirpaleista ja työmme voi omalta osaltaan auttaa sen kentän kasaamista. Kaikki haastattelemamme asiantuntijat olivat hyvin kiinnostuneita työmme lopputuloksesta. Myös muilta tahoilta on tullut kyselyitä siitä, että milloin työmme tulokset ovat luettavissa. Tämä kertoo mielestämme siitä, että hanketyön tuloksia ja vaikuttavuutta halutaan tarkastella yhä tarkemmin. Työmme tarjoaa työelämälle myös konkreettisia ehdotuksia ja ajatuksia siitä, miten moniammatillista työtä Kotkassa tulisi kehittää ja miten päällekkäisyyttä voitaisiin välttää tehokkaammin.

Haastatteluiden tekeminen oli erittäin mielenkiintoista varsinkin, kun haastattelemamme asiantuntijat työskentelevät eri sektoreilla. Nuorten haastattelu oli myös erittäin silmiä avaavaa, koska ne avasivat hiukan niitä syitä, minkä takia matalan kynnyksen kohtaamispaikkatoiminta ei käynnistynyt toivotulla tavalla. Koimmekin, että olemme tämän työn kautta myös syventäneet asiantuntemustamme nuorten aikuisten syrjäytymisestä, mikä tulee varmasti olemaan hyödyksi tulevaa työuraamme ajatellen.

Kun ihmisille ideoidaan ja toteutetaan palveluja, niiden tulisi lähteä palvelunkäyttäjien tarpeista. Tällä hetkellä tuntuu siltä, että alan ammattilaiset määrittävät sen, mitä yksilö tarvitsee. Syrjäytyneille ja syrjäytymisuhan alla oleville nuorille aikuisille halutaan tarjota tukipalveluita, mutta jos yksilö itse ei koe olevansa syrjäytynyt tai tuen tarpeessa, syntyy huomattava ristiriita.

Määrittelemmekö liikaa muita ihmisiä omista ammatillisista lähtökohdistamme käsin? Onko sosiaalialan ammattilaisilla tai tutkijoilla todellista tietoa siitä mitä nämä syrjäytyneet nuoret aikuiset todella tarvitsevat tai haluavat?

LÄHTEET

- Ahola, Sakari; Galli, Loretta 2009. Koulutustakuusta ohjaustakuuseen. Nuorten koulu pudokkaiden nivelvaiheohjauksen kehittäminen, Suomen kasvatustieteellinen aikakausikirja, 5/2010.
- Alkula, Tapani 1996. Työn merkitys yksilölle. Teoksessa Raisa Venäläinen (toim.) Tuettu työllistyminen. Vajaakuntoisten työllistämisen edistämissäätiö: Tuetun työllistämisen Suomen verkosto Helsinki, 17–26.
- Ammattikorkeakoulujen verkkojulkaisu i.a. Sosiaalisen pääoman mittaria kehittämässä ammattikorkeakouluihin. Viitattu 27.1.2011 <http://www.keveroosaja.fi/index.php/K-O/article/viewFile/1229/1141>
- Field, John 2008. Social Capital. Routledge: London, 23-43.
- Finlex 2002. Laki työvoimapalveluista 2002/1295. Viitattu 24.1.2011 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021295>
- Finlex 2002. Työttömyysturvalaki 2002/1290. Viitattu 24.1.2011 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290>
- Finlex 2006. Nuorisolaki 2006/72. Viitattu 28.1.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>
- Granfelt, Riitta 2000. Marginalisaatio. Teoksessa Eija Nurminen (toim) 2000. Sosiaalityö ristipaineissa. Tutkimus ja koulutuskeskus Palmenia, Yliopistopaino: Helsinki, 19–36.
- Hallitusohjelma 2011. Viitattu 20.12.2011. <http://www.vn.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf332889/fi.pdf>
- Halme, Lasse 2008. Uskonto ja kasvatus vuorovaikutuksena. Lasten Keskus: Helsinki.

- Harmaala, Päivi & Tiitinen Niina 2009. Työhönvalmennuskeskus Salmituotteen kuntouttava työtoiminta elämänhallinnan tukena – pitkäaikaistyöttömien kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan merkityksestä elämänhallintaan. Savonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Hellsten, Katri 1998. Sosiaalisen pääoman käsitteestä. Teoksessa Jouko Kajanoja (toim.) & Jussi Simpura (toim.) Sosiaalinen pääoma. Yliopisto-paino: Helsinki, 29–35.
- Helne, Tuula (toim.) 2002. Stakes tutkimuksia 2002; Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakes: Helsinki.
- Hietaniemi, Eila 2004. Aktivointia – elämänhallintaa – sosiaalista pääomaa. Tutkimus ikääntyneiden työttömien elämänhallinnan tekijöistä ja syrjäytymistä torjuvien toimenpiteiden vaikutuksista. Työpoliittinen tutkimus 260. Työministeriö Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu –teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2001. Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Vantaa
- Huovinen, Issu 2012. Nuorten loppovuodesta voi tulla loppuelämä. Kymen Sanomat 7.2.2012.
- Hyväri, Susanna & Nylund, Marianne 2010. Yhteisöllisiä työmenetelmiä syrjäytymisen voittamisessa. Teoksessa Terhi Laine; Susanna Hyväri & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.
- Hyypä, Markku T. 2002. Kuorossa elämä pitenee. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Teoksessa Petri Ruuskanen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. PS-kustannus: Jyväskylä, 28–59.

- Hämäläinen, Ulla 1998. Nuorisotyöttömyys. Teoksessa Matti Pohjola (toim.) Suomalaisen työttömyys. Helsinki: Taloustieto Oy, 179-218.
- Hänninen, Sakari 2009. Sairaus ja huono-osaistuminen. Teoksessa Kaisa Kinnunen (toim.) 2009. Sairas köyhyys – tutkimus sairauteen liittyvästä huono-osaisuudesta diakoniatyössä. Kirkkohallituksen julkaisuja 200:7 Hakkapaino oy: Helsinki, 230–245.
- Ilmonen, Kaj 2002. Luottamus paikallisiin instituutioihin ja sosiaalisiin verkostoihin. Teoksessa Petri Ruuskanen (toim.) 2002. Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. PS-kustannus: Jyväskylä, 36-159.
- Jarvis, David; Berkeley, Nigel & Broughton, Kevin 2012. Evidencing the impact of community engagement in neighbourhood regeneration: The case of Canley, Coventry. *Community Development Journal*. Volume 47, Number 2, April 2012, 232 – 247.
- Julkunen, Raija 2003. Työ – elämää ja politiikkaa. Teoksessa Tuula Helne; Raija Julkunen; Jouko Kajanoja; Sini Laitinen-Kuikka; Tiina Silvasti & Jussi Simpura. *Sosiaalinen politiikka*. WSOY: Helsinki, 413–434.
- Kajanoja, Jouko 1998. Sosiaalisen pääoman lyhyt historia. Teoksessa Jouko Kajanoja (toim.) & Jussi Simpura (toim.) *Sosiaalinen pääoma*. Yliopisto-paino: Helsinki, 37–44.
- Koivisto, Ulla 2010. Työpajatoiminnan vaikutukset nuoren elämänhallintaan, työllistymiseen ja ammatilliseen kuntoutumiseen rannikkopajoilla. *Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö*.
- Korkiamäki, Riikka; Nylund, Marianne; Raitakari, Suvi & Roivainen, Irene 2008. Yhteisösosiaalityö kansalaisyhteiskunnan ja asiakastyön rajapinnassa. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: Ps Kustannus, 9-24.

Kotkan nuorten syrjäytymisen ehkäisy projektin hankesuunnitelma 2011.

Kotkavirta, Jussi 2000. Luottamus instituutioihin ja yksilöllinen hyvinvointi. Teoksessa Kaj Ilmonen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylän yliopistopaino: Jyväskylä, 55–68.

Leinonen, Niina 2010. ”Aikaa ois, rahaa ei” – pro gradu tutkielma työttömyyden – ja kokemuksista. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta. Pro gradu työ.

Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. Toimitaan yhdessä! Nuorten osallistava koulutus. Viitattu 28.01.2011. http://www3.mll.fi/pdf/Nuorten_osallistava_koulutus.pdf

Manninen, Maritta 2011. Henkilökohtainen tiedonanto 11.2.2011

Myrskylä, Pekka 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelujen ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja.

Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka 2001. Valtavirran tuolla puolen, nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Yliopistopaino: Helsinki.

Pitkänen, Sari; Aho, Simo; Koponen, Hannu; Kylmäkoski, Merja; Nieminen, Jarmo & Virjo, Ilkka 2007. Ryhtiä ja ruutia nuorten työvoimapalveluihin –nuorten yhteiskuntatakuun toteutumista ja tuloksia selvittävä työpoliittinen tutkimus 2007. Työministeriö.

Rantanen, Jorma 1999. Työelämä ja kestävä kehitys. Teoksessa Työ vuonna 2005 – näkymiä suomalaiseen työelämään. Työterveyslaitoksen julkaisuja.

Raunio, Kyösti 2000. Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.

Röpelinen, Anne-Mari 2008. Lähiötyö lapsiperheiden parissa – mukavaa puuhastelua vai ongelmiin tarttumista? Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund,

Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: Ps Kustannus, 127–139.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman (Kaste) arviointi 2010. Toinen väliraportti Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. Viitattu 3.2.2012 http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1551169

Takuu Säätiö 2010. Nuorten maksuhäiriöt lisääntyvät muita nopeammin. Viitattu 27.1.2010 <http://www.takuu-saatio.fi/?x18262=45310>

Tilastokeskus 2009. Hyvinvointikatsaus. Viitattu 25.1.2011
http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_006.html?s=0

Tilastokeskus i.a. Käsitteet ja määritelmät. Viitattu 24.1.2011
<http://www.stat.fi/meta/kas/tyoton.html>

Tilastokeskus i.a. Sosiaalinen pääoma suomalaisissa haastattelu- ja kyselyaineistoissa vuoden 1990 jälkeen. Viitattu 27.1.2011.
http://www.stat.fi/org/tut/dthemes/papers/sospaaoma_sospaa.html

Työ- ja elinkeinoministeriö 2010. Viitattu 24.1.2011.
<http://www.tem.fi/index.phtml?s=2622>

Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Viitattu 20.12.2011.
http://www.vtv.fi/files/113/1462007_Nuorten_syrjaytymisen_ehkaisy_NE_TTI.pdf

Vilka, Hanna 2009. Tutki ja kehitä. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.

Vuori, Jukka & Silvonen, Jussi 1999. Työttömyys ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Teoksessa Rauni Pietiläinen (toim.). Työ vuonna 2005 – näkymiä suomalaisen työelämään. Työterveyslaitoksen julkaisuja.

LIITTEET

LIITE 1: Haastattelurunko ammattilaisille

Nuorten syrjäytymisestä puhutaan paljon. Minkä koet olevan suurin syrjäytymiseen johtava syy kun puhutaan nuorista ja nuorista aikuisista?

Millainen on Sinun kokemuksesi nuorten aikuisten syrjäytymisestä Kotkassa? Miten se näkyy työssäsi?

Minkälaisia keinoja puuttua nuorten syrjäytymiseen on omassa työssäsi?

Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että nuorilla on puutteita elämänhallinnassaan joka voi omalta osaltaan johtaa syrjäytymiskierteeseen. Miten nuorten elämänhallinta tai sen puute näkyy työssäsi?

On myös tutkittu, että osallisuuden ja yhteisöllisyyden tunteet vähentävät yksinäisyyttä ja syrjäytymisen uhkaa. Nuorten aikuisten kohtaamispaikalla on tarkoitus vastata näihin teemoihin. Onko mielestäsi nuorten aikuisten matalan kynnyksen toiminnalle tarvetta Kotkassa? Millä perustein?

Miten omasta mielestäsi päivätoiminta tulisi toteuttaa, jotta se palvelisi tarkoitustaan mahdollisimman hyvin ja tavoittaisi nuoret aikuiset?

Monissa yhteyksissä on todettu, että moniammatillisella yhteistyöllä saavutetaan hyviä tuloksia myös syrjäytymisen ehkäisyä koskevassa työssä. Millaista moniammatillista yhteistyötä tarvitaan nuorten aikuisten syrjäytymisen ehkäisemiseksi Kotkassa?

Onko omassa työssäsi tilaa ja mahdollisuuksia moniammatilliselle yhteistyölle?

LIITE 2: Haastattelurunko nuorille aikuisille

Oletko kuullut nuorten aikuisten kohtaamispaikka Henggarista?

Mitä mieltä olet kohtaamispaikkatoiminnan käytännön järjestelyistä, kuten kellonajasta, paikasta, toiminnan sisällöstä?

Mitä haluaisit kohtaamispaikkatoiminnan sisällön olevan, että saapuisit paikalle?

Miksi et ole käynyt Henggarissa?